

**Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему «Сучасний стан та перспективи розвитку туризму в
Південному регіоні України в повоєнний час»**

Здобувач:
Ілля МАЛАКЧІ
2 курсу

Керівник: зав.каф. ТБ та Р,
д.е.н., професор
Наталя ДОБРЯНСЬКА

Консультант:
професор каф. ЦТФО
Лариса ІВАНЧЕНКОВА

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 28 листопада 2025 р., протокол № 4

Завідувачка кафедри ТБтаР _____

Наталя ДОБРЯНСЬКА

Одеса – 2025

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інститут	ННІ готельно-ресторанного і туристичного бізнесу та енології ім. О.О. Преображенського
Кафедра	Туристичного бізнесу та рекреації
Ступінь вищої освіти	Магістр
Спеціальність	242 Туризм і рекреація
Освітня програма	Міжнародний туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри ТБтаР

Наталя ДОБРЯНСЬКА

11 березня 2025 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Малакчі Іллі Іллічу

1. Тема роботи: Сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Південному регіоні України в повоєнний час

Затверджена наказом ОНТУ від «07» грудня 2024 р. № 785-03.

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи «1» грудня 2025 р.

3. Вихідні дані роботи: монографії, підручники та посібники, законодавчі й нормативні акти, первинні документи, звітні матеріали туристичних підприємств, статистичні дані, а також наукові статті та тези доповідей.

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

РОЗДІЛ 1. Науково-теоретичні засади дослідження туризму в регіональному вимірі.

РОЗДІЛ 2. Аналіз сучасного стану туризму в Південному регіоні України.

РОЗДІЛ 3. Перспективи та стратегічні напрями розвитку туризму в Південному регіоні України в повоєнний час.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Презентація до кваліфікаційної роботи (28 слайдів)

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 3	Лариса ІВАНЧЕНКОВА	16.09.2025р	20.11.2025р

7. Дата видачі завдання 11.03.2025р.

Керівник _____ Наталя ДОБРЯНСЬКА

Завдання прийняв до виконання _____ Ілля МАЛАКЧІ

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Отримання теми для кваліфікаційної роботи	11.03.2025р	виконано
2.	Затвердження плану кваліфікаційної роботи	15.04.2025р	виконано
3.	Надання 1 розділу на перевірку	09.06.2025р	виконано
4.	Надання 2 розділу на перевірку	21.09.2025р	виконано
5.	Надання 3 розділу на перевірку	25.10.2025р	виконано
6.	Формування висновку, списку використаних джерел, додатків	10.11.2025р	виконано
7.	Здача закінченої кваліфікаційної роботи	25.11.2025р	виконано
8.	Розробка презентації	27.11.2025р	виконано

Здобувач _____

Ілля МАЛАКЧІ

Керівник роботи _____

Наталя ДОБРЯНСЬКА

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач _____ Ілля МАЛАКЧІ

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи магістра

Робота складається з вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Південний регіон України традиційно має потужний туристично-рекреаційний потенціал, проте наслідки воєнних дій значно ускладнили його використання. У зв'язку з цим постає необхідність комплексного дослідження сучасного стану туризму в регіоні та окреслення перспектив його відновлення й розвитку у післявоєнний період.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз сучасного стану туристичної сфери Південного регіону України, визначення основних проблем її функціонування в умовах воєнного стану та обґрунтування перспектив розвитку у повоєнний час.

Об'єкт дослідження – туристична сфера Південного регіону України.

Предмет дослідження – сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в Південному регіоні України у післявоєнний період.

Наукова новизна роботи полягає у комплексній оцінці сучасного стану туристичної галузі Південного регіону України з урахуванням воєнних викликів та розробці практичних рекомендацій щодо її післявоєнного відновлення на основі поєднання вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання висновків і рекомендацій роботи органами державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами туристичної діяльності для розробки стратегій відновлення й розвитку туризму в Південному регіоні.

Отримані результати можуть мати практичне значення для органів державної влади, туристичних компаній та організацій, місцевих органів влади та бізнесу, наукових установ та навчальних закладів, туристичних асоціацій та клубів.

Рік захисту роботи 2025

ANNOTATION

master's qualification work

The work consists of an introduction, 3 chapters, conclusions, a list of sources used and appendices.

The Southern region of Ukraine traditionally has a powerful tourist and recreational potential, but the consequences of military actions have significantly complicated its use. In this regard, there is a need for a comprehensive study of the current state of tourism in the region and outlining the prospects for its restoration and development in the post-war period.

The purpose of the qualification work is to analyze the current state of the tourism sector of the Southern region of Ukraine, identify the main problems of its functioning under martial law and substantiate the prospects for development in the post-war period.

The object of the study is the tourism sector of the Southern region of Ukraine.

The subject of the study is the current state, problems and prospects for the development of tourism in the Southern region of Ukraine in the post-war period.

The scientific novelty of the work lies in a comprehensive assessment of the current state of the tourism industry of the Southern region of Ukraine, taking into account military challenges and the development of practical recommendations for its post-war restoration based on a combination of domestic and foreign experience.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of using the conclusions and recommendations of the work of state authorities, local governments and tourism entities to develop strategies for the recovery and development of tourism in the Southern region.

The results obtained may have practical significance for state authorities, tourism companies and organizations, local authorities and businesses, scientific and educational institutions, tourist associations and clubs.

The year of job protection is 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1	
Науково-теоретичні засади дослідження туризму в регіональному вимірі.....	10
1.1 Сутність та класифікація видів туризму	10
1.2 Теоретичні підходи до вивчення регіонального туристичного розвитку	16
1.3 Методичні основи оцінки сучасного стану туристичної сфери	20
Висновки до 1 розділу.....	26
РОЗДІЛ 2	
Аналіз сучасного стану туризму в Південному регіоні України	28
2.1 Туристично-рекреаційний потенціал Південного регіону	28
2.2. Вплив воєнних дій на розвиток туристичної інфраструктури.....	33
2.3 Сучасні тенденції та проблеми функціонування туристичного бізнесу в Південному регіоні.....	47
Висновки до 2 розділу.....	51
РОЗДІЛ 3	
Перспективи та стратегічні напрями розвитку туризму в Південному регіоні України в повоєнний час.....	53
3.1 Рекомендації щодо відновлення та покращення розвитку туризму в Південному регіоні	53
3.2 Розробка авторської концепції екотуру «Дунайський оселедець»	63
3.3 Авторська пропозиція програми екологічного туру «Дунайський оселедець» та розрахунок його вартості	69
Висновки до 3 розділу.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Туризм виступає однією з найбільш динамічних і перспективних сфер світової економіки, яка здатна забезпечувати соціально-економічний розвиток регіонів, формувати позитивний імідж країни та сприяти інтеграції у міжнародний простір. Для України, особливо в умовах повоєнного відновлення, туристична галузь набуває особливого значення як чинник відродження економіки, збереження та популяризації культурної спадщини, створення нових робочих місць. Південний регіон України традиційно має потужний туристично-рекреаційний потенціал, проте наслідки воєнних дій значно ускладнили його використання. У зв'язку з цим постає необхідність комплексного дослідження сучасного стану туризму в регіоні та окреслення перспектив його відновлення й розвитку у післявоєнний період.

Сучасні виклики вимагають нових підходів до організації туристичної діяльності. Йдеться про запровадження інноваційних моделей управління, розвиток зеленого та сталого туризму, цифровізацію сфери послуг, диверсифікацію туристичних продуктів та активне залучення міжнародного досвіду відновлення дестинацій після воєн і криз. Важливо також урахувувати роль туризму як інструменту культурної дипломатії та засобу інтеграції України у європейський та світовий простір.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз сучасного стану туристичної сфери Південного регіону України, визначення основних проблем її функціонування в умовах воєнного стану та обґрунтування перспектив розвитку у повоєнний час.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- узагальнити теоретико-методичні підходи до дослідження регіонального туризму;
- здійснити оцінку туристично-рекреаційного потенціалу Південного регіону;

- проаналізувати вплив воєнних дій на інфраструктуру та функціонування туристичного бізнесу;
- виявити сучасні проблеми й тенденції розвитку туристичної сфери;
- визначити перспективні напрями та інноваційні механізми відновлення туризму у післявоєнний період;
- розробити авторську пропозицію щодо вдосконалення туристичного продукту та програми розвитку регіону.

Об'єкт дослідження – туристична сфера Південного регіону України.

Предмет дослідження – сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в Південному регіоні України у післявоєнний період.

Методи дослідження. У роботі використано системний, порівняльний та статистичний аналіз, документальний аналіз, методи картографування, аналіз і синтез, SWOT-аналіз, контент-аналіз наукових і нормативних джерел, а також методи прогнозування й моделювання.

Наукова новизна роботи полягає у комплексній оцінці сучасного стану туристичної галузі Південного регіону України з урахуванням воєнних викликів та розробці практичних рекомендацій щодо її післявоєнного відновлення на основі поєднання вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання висновків і рекомендацій роботи органами державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами туристичної діяльності для розробки стратегій відновлення й розвитку туризму в Південному регіоні.

Отримані результати можуть мати практичне значення для органів державної влади, туристичних компаній та організацій, місцевих органів влади та бізнесу, наукових установ та навчальних закладів, туристичних асоціацій та клубів.

Інформаційна база дослідження становила наукові монографії, підручники, навчальні посібники, законодавчі й нормативні акти, звіти туристичних організацій, статистичні матеріали, наукові статті та тези

конференцій, Інтернет-ресурси, публікації на тематичних платформах та у фахових журналах.

Апробація результатів наукового дослідження. Окремі положення наукового дослідження було включено та апробовано на міжнародній науково-практичній конференції «Туристичний бізнес та гостинність: влада, бізнес, наука та освіта в єдиному векторі розвитку», що відбулася 24 - 25 вересня 2025р. в ОНТУ. Наукова робота на тему «Сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Південному регіоні України в повоєнний час» (Додаток А).

Робота складається з вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

Науково-теоретичні засади дослідження туризму в регіональному вимірі

1.1 Сутність та класифікація видів туризму

Туризм є багатогранним соціально - економічним явищем, яке інтегрує рекреаційні, культурні, освітні та комунікативні функції. Він охоплює тимчасове переміщення осіб за межі постійного місця проживання для задоволення потреб у відпочинку, оздоровленні, пізнанні чи діловій діяльності, не пов'язаній із оплачуваною працею у відвідуваному місці.

За визначенням Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), туризм - це діяльність осіб, які подорожують та перебувають у місцях поза межами їхнього звичного середовища протягом періоду, що не перевищує одного року поспіль, з метою відпочинку, бізнесу чи інших цілей, не пов'язаних із здійсненням оплачуваної діяльності у відвідуваній місцевості [1]. Це визначення підкреслює ключові ознаки туризму: часову обмеженість, зміну середовища та різноманітність мотивацій.

В українському законодавстві поняття туризму закріплено у Законі України «Про туризм» (1995 р., із подальшими змінами), де він трактується як тимчасовий виїзд (подорож) громадян України, іноземців та осіб без громадянства з постійного місця проживання з оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою чи іншою метою без здійснення оплачуваної діяльності у країні чи місцевості перебування [2].

У науковій літературі існує низка підходів до визначення сутності туризму. Так, В. Кифяк розглядає туризм як «особливу форму використання вільного часу, що задовольняє потреби людини у відпочинку, пізнанні та оздоровленні» [3]. На думку Г. Гуляєва, туризм є «цілісною соціально -

економічною системою, яка поєднує виробників і споживачів туристичних послуг та виступає чинником інтеграції у світову економіку» [4].

Таблиця 1.1

Сутність туризму з погляду вітчизняних та зарубіжних вчених

Автор	Визначення туризму	Основні акценти
Г. Гуляєв	Туризм – це цілісна соціально-економічна система, яка поєднує виробників і споживачів туристичних послуг та виступає чинником інтеграції у світову економіку	Соціально-економічний розвиток, взаємодія виробників і споживачів, інтеграція у глобальний простір
В. Кифяк	Туризм – особлива форма використання вільного часу, що задовольняє потреби людини у відпочинку, пізнанні та оздоровленні	Рекреаційна та пізнавальна функції, відпочинок
В. Смаль	Туризм – важливий напрям економічної діяльності, що забезпечує формування доходів держави, створює робочі місця та стимулює розвиток інфраструктури	Економічний ефект, зайнятість, розвиток інфраструктури
М. Сімоненко	Туризм – комплексна форма діяльності людини, що включає подорожі з метою відпочинку, оздоровлення та пізнання	Рекреаційно-пізнавальна спрямованість, комплексність
Л. Кучеренко	Туризм – соціальна і економічна діяльність, пов'язана з організацією подорожей і задоволенням потреб туристів	Соціальна та економічна значущість, організація послуг
UNWTO	Туризм – діяльність осіб, які подорожують та перебувають у місцях поза межами їхнього звичного середовища протягом періоду не більше одного року, з метою відпочинку, бізнесу чи інших цілей, не пов'язаних із здійсненням оплачуваної діяльності	Тимчасове переміщення, різноманітні цілі, відсутність оплачуваної діяльності
Е. Коен	Туризм – соціальна і культурна діяльність, яка включає подорожі з метою пізнання і взаємодії з іншими культурами	Соціокультурний аспект, міжкультурна взаємодія
С. Хантер	Туризм – економічна та рекреаційна діяльність, що поєднує організацію подорожей і споживання туристичних послуг	Економічний та рекреаційний аспекти, організація туристичного процесу
П. Крайбель	Туризм – система взаємопов'язаних подій, діяльності та послуг, що забезпечують переміщення людей і задоволення їх потреб	Системний підхід, комплексність туристичного процесу
К. Фостер	Туризм – діяльність, спрямована на задоволення потреб відпочинку та пізнання, що включає організацію подорожей і сервіс	Рекреаційно-пізнавальна функція, сервісне забезпечення
Ж. Лоран	Туризм – культурно-економічна діяльність, що формує додану вартість через відвідування культурних, природних та історичних об'єктів	Економічна ефективність, культурний компонент
А. Міллер	Туризм – тимчасове переміщення людей для задоволення культурних, освітніх, рекреаційних та ділових потреб	Різнорічність мотивацій, тимчасовий характер, цільова спрямованість

Джерело: сформовано на основі [6 - 12]

В. Смаль підкреслює його роль як «важливого напряму економічної діяльності, що забезпечує формування доходів держави, створює робочі місця та стимулює розвиток інфраструктури» [5].

Сутність туризму можна проаналізувати крізь призму його багатовимірності:

- економічний вимір – туризм формує значну частку ВВП, стимулює розвиток малого і середнього бізнесу, створює додаткові робочі місця;
- соціальний вимір – забезпечує оздоровлення населення, підвищення якості життя, сприяє соціальній інтеграції та культурному обміну;
- культурний вимір – туризм популяризує національну ідентичність, сприяє збереженню та трансляції матеріальної і нематеріальної спадщини;
- екологічний вимір – у межах концепції сталого розвитку туризм стимулює раціональне використання природних ресурсів та екологічно безпечні практики подорожей;
- рекреаційний вимір – задовольняє потреби у відпочинку та відновленні фізичних і психологічних сил людини [6 - 8].

Таким чином, туризм доцільно розглядати як систему взаємодії людей, територій і ресурсів, яка формує особливе соціально-економічне середовище. Його сутність полягає у задоволенні духовних, культурних та соціальних потреб особистості та водночас у забезпеченні економічного зростання і сталого розвитку суспільства.

Туризм є важливим елементом соціально-економічного розвитку регіонів, оскільки забезпечує надходження інвестицій, створює робочі місця, стимулює розвиток інфраструктури та сприяє збереженню культурної та природної спадщини. У сучасних умовах глобалізації та динамічних змін у поведінці туристів особливо важливо чітко розуміти структуру та різновиди туристичних потоків.

Таблиця 1.2

Класифікація туризму в системі регіонального розвитку

Категорія туризму	Характеристика	Приклади в регіональному контексті	Роль у розвитку регіону
Рекреаційний	Туризм для відпочинку та оздоровлення	Курорти Одеси	Розвиток готельної та санаторно-курортної інфраструктури, підвищення зайнятості
Культурно-пізнавальний	Відвідування історико-культурних та мистецьких об'єктів	Музеї, архітектурні пам'ятки Одеси, фестивалі	Збереження та популяризація культурної спадщини, розвиток культурних подій
Екотуризм / зелений туризм	Туризм, орієнтований на природу та екологічно безпечний відпочинок	Національні парки, природні заповідники, сільські садиби	Підвищення екологічної свідомості, сталий розвиток територій
Діловий (бізнес-туризм)	Участь у конференціях, семінарах, виставках	Бізнес-центри, конгрес-холи Одеси	Формування іміджу регіону, залучення інвестицій, розвиток інфраструктури
Гастрономічний туризм	Дегустація та пізнання локальної кухні	Винні тури, гастрофестивалі	Популяризація місцевих продуктів, розвиток малого та середнього бізнесу
Спортивний / активний туризм	Туризм, пов'язаний з фізичною активністю та пригодами	Водні види спорту, піші та веломаршрути	Підвищення туристичної привабливості, розвиток спортивної інфраструктури
Освітній / науковий туризм	Туризм з навчально-розважальною або науковою метою	Музеї науки, студентські тури, освітні програми	Підвищення освітньої та наукової привабливості, розвиток інтелектуального потенціалу
Релігійний туризм	Подорожі з метою паломництва, відвідування святинь	Святі місця Одеської та Миколаївської областей	Збереження духовної спадщини, залучення віруючих туристів
Медичний / оздоровчий туризм	Подорожі з метою лікування та реабілітації	Санаторії Чорноморського узбережжя, спа-центри	Розвиток медичної та оздоровчої інфраструктури, підвищення регіонального іміджу
Інноваційний / цифровий туризм	Використання технологій, VR/AR, цифрових сервісів у подорожах	Віртуальні тури музеями Одеси, мобільні додатки для туристів	Підвищення доступності та інтерактивності туристичних послуг
Післявоєнний / кризовий туризм	Туризм у постконфліктних регіонах, відновлення дестинацій	Відновлені туристичні маршрути на Півдні України	Сприяння економічному відновленню, залучення внутрішніх та іноземних туристів
Пригодницький / екстремальний туризм	Туризм, пов'язаний з екстремальними видами активності	Водні спуски, каякінг, скелелазіння	Підвищення привабливості регіону для молодіжної аудиторії, розвиток спеціалізованих послуг

Джерело: сформовано на основі [13 - 21]

Класифікація туризму дозволяє:

1. Систематизувати туристичний потенціал регіонів – чітке розмежування видів туризму (рекреаційний, культурно-пізнавальний, екологічний, гастрономічний, спортивний тощо) дає змогу оцінити ресурси регіону та визначити пріоритетні напрями розвитку.
2. Планувати регіональну туристичну політику – класифікація сприяє формуванню цільових стратегій розвитку, визначенню інвестиційних проєктів та зон туристичної концентрації.
3. Забезпечити ефективний маркетинг та просування регіональних туристичних продуктів – розуміння різновидів туризму дозволяє створювати спеціалізовані туристичні пропозиції, орієнтовані на конкретні сегменти туристів.
4. Покращити управління туристичними потоками та інфраструктурою – класифікація допомагає уникати перенавантаження популярних об'єктів, розподіляти навантаження та підвищувати якість послуг.
5. Сприяти сталому розвитку регіонів – визначення пріоритетних видів туризму та зон розвитку дозволяє мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище та культурну спадщину [9; 12].

Таким чином, класифікація туризму є інструментом стратегічного планування та управління регіональним розвитком. Вона дозволяє інтегрувати туристичну діяльність у загальний економічний, соціальний та екологічний контексти розвитку регіонів, що робить її актуальною для сучасної науки та практики.

Туризм виконує комплекс економічних, соціальних, культурних та екологічних функцій, які безпосередньо впливають на розвиток регіонів. Туризм є одним із ключових чинників соціально-економічного розвитку регіонів, оскільки він забезпечує комплексний ефект на економіку, соціальну сферу, культуру та навколишнє середовище. Його значущість для регіонів зумовлена як прямим економічним впливом, так і опосередкованим ефектом на інші сфери життя населення.

Таблиця 1.3

Функції туризму та їхній вплив на регіональний розвиток

Функція туризму	Зміст функції	Вплив на регіональний розвиток
Економічна	Генерація доходів, стимулювання суміжних секторів економіки, залучення інвестицій	Збільшення економічного потенціалу регіону, розвиток підприємництва, створення робочих місць
Соціальна	Підвищення зайнятості, поліпшення якості життя, соціальна взаємодія	Підвищення соціальної стабільності, розвиток інфраструктури, зміцнення громад
Культурно-пізнавальна	Збереження та популяризація культурної спадщини, розвиток творчих індустрій	Підвищення культурного рівня населення, формування туристичного бренду регіону
Рекреаційно-оздоровча	Відпочинок, оздоровлення, розвиток рекреаційної інфраструктури	Покращення здоров'я населення, розвиток курортів та рекреаційних зон, збільшення тривалості перебування туристів
Екологічна / природоохоронна	Збереження природних ресурсів, екологічна освіта	Сприяння сталому розвитку, охороні природи, формуванню екологічної свідомості
Маркетингова / іміджева	Формування позитивного іміджу регіону, брендинг	Підвищення привабливості для туристів і інвесторів, розвиток міжнародної співпраці

Джерело: сформовано на основі [22 - 28]

Аналіз функцій туризму свідчить про його комплексний вплив на соціально-економічний, культурний та екологічний розвиток регіонів. Туризм не лише генерує економічні вигоди та створює робочі місця, а й сприяє збереженню культурної та природної спадщини, розвитку рекреаційної інфраструктури, формуванню позитивного іміджу території, виступає важливим інструментом регіональної політики та стратегічного планування, інтегруючи економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти розвитку. Його ефективне використання дозволяє досягати сталого розвитку регіонів і підвищувати їхню конкурентоспроможність на національному та міжнародному рівнях. Таким чином, туризм виступає мультифункціональним інструментом розвитку регіонів, інтегруючи економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти. Ефективне використання туристичного потенціалу дозволяє підвищувати конкурентоспроможність регіонів, залучати інвестиції, сприяти соціальній стабільності та забезпечувати сталий розвиток територій.

1.2 Теоретичні підходи до вивчення регіонального туристичного розвитку

Дослідження регіонального туристичного розвитку базується на комплексі теоретичних підходів, що дозволяють оцінювати потенціал територій, визначати пріоритетні напрями розвитку туристичної діяльності та прогнозувати її соціально-економічні та екологічні наслідки. У науковій літературі виділяють кілька основних підходів до вивчення цього явища.

Економічний підхід розглядає туризм як чинник формування економічних ресурсів регіону. Він включає аналіз надходжень до бюджету, створення робочих місць, розвиток підприємництва та інвестицій у туристичну інфраструктуру. У цьому контексті туризм розглядається як інструмент стимулювання локальної економіки та підвищення конкурентоспроможності регіонів [11; 17].

Соціально-культурний підхід акцентує увагу на взаємодії туризму з соціальною структурою та культурною спадщиною регіону. Він досліджує вплив туристичної діяльності на якість життя населення, розвиток творчих індустрій, соціальну інтеграцію та культурну взаємодію між місцевими громадами та туристами.

Просторово-географічний підхід зосереджується на територіальній організації туристичних ресурсів і потоків. Основна увага приділяється розташуванню туристичних об'єктів, зон рекреації, оптимізації маршрутів та плануванню інфраструктури. Використання картографічних методів і геоінформаційних систем дозволяє обґрунтовано розподіляти туристичні потоки та ефективно використовувати просторовий потенціал регіонів.

Екологічний підхід визначає туризм як фактор, що може сприяти або загрожувати сталому розвитку територій. Він орієнтований на оцінку впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище та розробку заходів щодо збереження природних ресурсів, формування екологічної свідомості населення і туристів, а також впровадження принципів екотуризму.

Інтегративний підхід поєднує економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти розвитку туризму. Він дозволяє комплексно оцінити туристичний потенціал регіону, визначити стратегічні напрямки розвитку та забезпечити збалансовану політику регіонального розвитку з урахуванням сталих соціально-економічних та екологічних результатів [13; 18].

Таким чином, теоретичні підходи до вивчення регіонального туристичного розвитку є взаємодоповнюючими та дозволяють здійснювати комплексний аналіз, стратегічне планування та управління туристичною діяльністю. Їхнє застосування сприяє підвищенню економічного потенціалу регіонів, розвитку соціальної інфраструктури, збереженню культурної та природної спадщини та забезпеченню сталого розвитку територій.

Туристичні ресурси регіону формують основу його туристичного потенціалу та визначають конкурентоспроможність на національному та міжнародному ринках. Вони характеризуються різноманітністю природних, культурних, історичних, соціально-економічних та інфраструктурних компонентів, які об'єктивно відрізняються в різних географічних, кліматичних і культурних умовах.

Природні ресурси включають ландшафти, водні та гірські об'єкти, кліматичні умови, флору та фауну, які надають території рекреаційну привабливість. Їхня специфіка визначається географічним положенням, екологічним станом та природним різноманіттям регіону. Наприклад, Карпати відомі як зона гірськолижного та екотуризму, а узбережжя Чорного моря - як зона пляжного та оздоровчого відпочинку.

Культурні та історичні ресурси включають архітектурну спадщину, пам'ятки історії, музеї, традиції та етнографічні особливості. Їхня регіональна специфіка проявляється у поєднанні локальної культури, історичних подій та національних традицій, що створює унікальний туристичний продукт. Наприклад, Львів вирізняється архітектурними ансамблями та культурними фестивалями, а Кам'янець-Подільський - історичною фортифікаційною спадщиною.

Соціально-економічні та інфраструктурні ресурси визначають доступність і якість туристичних послуг: транспортну мережу, готельний фонд, заклади харчування, рекреаційні та розважальні об'єкти. Регіональна специфіка цих ресурсів залежить від рівня розвитку економіки, урбанізації та інвестиційної привабливості території [21; 27].

Врахування регіональної специфіки туристичних ресурсів дозволяє ефективно планувати туристичну діяльність, розробляти цільові програми розвитку туризму та формувати конкурентоспроможні туристичні продукти, адаптовані до локальних умов. Це сприяє сталому розвитку територій, збалансованому використанню природних та культурних ресурсів і підвищенню туристичної привабливості регіонів.

Таблиця 1.4

Регіональна специфіка туристичних ресурсів та їх роль у формуванні конкурентних переваг

Категорія ресурсів	Регіональна специфіка	Роль у формуванні конкурентних переваг
Природні ресурси	Ландшафти, клімат, флора і фауна, водні та гірські об'єкти	Забезпечують унікальні умови для рекреації та активного відпочинку, приваблюють туристів завдяки природній унікальності
Культурні та історичні ресурси	Архітектура, пам'ятки, музеї, традиції, фестивалі	Формують унікальний туристичний продукт, сприяють розвитку культурного туризму та підвищують імідж регіону
Соціально-економічні ресурси	Рівень розвитку інфраструктури, доступність транспортної мережі, готелі, заклади харчування	Підвищують комфорт перебування туристів, забезпечують конкурентоспроможність послуг та інвестиційну привабливість регіону
Рекреаційно-оздоровчі ресурси	Курорти, санаторії, парки, зони відпочинку	Створюють умови для оздоровлення та відпочинку, сприяють залученню цільових туристичних сегментів
Екологічні ресурси	Чистота довкілля, національні парки, природоохоронні зони	Сприяють розвитку екологічного та зеленого туризму, формують імідж регіону як екологічно безпечного та привабливого

Джерело: сформовано на основі [28 - 33]

Аналіз регіональної специфіки туристичних ресурсів свідчить, що унікальні природні, культурні, історичні, соціально-економічні та екологічні компоненти регіону визначають його конкурентні переваги на туристичному ринку. Вони дозволяють формувати привабливі та різноманітні туристичні продукти, підвищувати комфорт і якість послуг, розвивати спеціалізовані напрямки туризму (екологічний, культурний, оздоровчий), а також забезпечують сталий розвиток територій. Таким чином, ефективне використання регіональних ресурсів стає ключовим чинником підвищення туристичної привабливості та конкурентоспроможності регіонів.

Туризм виступає важливим чинником післякризового відновлення економіки та суспільства, оскільки його функціонування сприяє відновленню виробничих процесів, зайнятості населення та соціальної стабільності. У післякризовий період туризм здатен генерувати значні економічні потоки, залучати інвестиції, стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу в готельному, ресторанному та транспортному секторах, а також підтримувати суміжні галузі економіки. Соціальний вплив туризму полягає у створенні нових робочих місць, збереженні та розвитку культурної та історичної спадщини, а також у підтримці соціальної взаємодії та інтеграції місцевих громад. Туризм забезпечує можливості для рекреації та оздоровлення населення, що особливо важливо в умовах післякризових соціальних потрясінь. Крім того, туризм виступає інструментом іміджевої та маркетингової підтримки регіонів і держави загалом. Розвиток туристичної діяльності сприяє формуванню позитивного образу території, відновленню довіри туристів і інвесторів, а також активізує міжнародну співпрацю у сфері культури та економіки [29; 31].

Таким чином, туризм у післякризовий період виконує мультифункціональну роль: він є економічним драйвером, соціальною підтримкою та механізмом відновлення культурної і природної спадщини. Ефективне використання туристичного потенціалу дозволяє прискорити економічне зростання, підвищити соціальну стійкість громад та забезпечити сталий розвиток територій.

1.3 Методичні основи оцінки сучасного стану туристичної сфери

Сучасний стан туристичної сфери характеризується високою динамічністю, впливом глобалізаційних процесів, змінами у поведінці туристів та коливаннями економічної та політичної кон'юнктури. У цих умовах виникає нагальна потреба у систематизованому, науково обґрунтованому підході до оцінки розвитку туристичної індустрії. Методичні основи оцінки дозволяють визначити рівень використання туристичного потенціалу, оцінити ефективність діяльності підприємств туристичної сфери, а також прогнозувати соціально-економічні та екологічні наслідки туристичної діяльності.

Актуальність даного методичного підходу зумовлена декількома основними складовими:

1. Планування та управління розвитком туризму – методичні основи надають інструменти для стратегічного планування, розробки цільових програм та інвестиційних проєктів у туристичній сфері.
2. Сталий розвиток регіонів – оцінка сучасного стану туризму дозволяє враховувати економічні, соціальні та екологічні аспекти, що сприяє збалансованому використанню ресурсів.
3. Підвищення конкурентоспроможності – системна оцінка туристичної сфери сприяє формуванню ефективних маркетингових стратегій, розвитку спеціалізованих напрямів туризму та підвищенню привабливості регіонів для туристів і інвесторів.
4. Післякризове відновлення – у періоди економічних або соціальних криз оцінка сучасного стану туристичної сфери є необхідною для відновлення економічної активності, створення робочих місць і підтримки соціальної стабільності [32; 35].

Таким чином, методичні основи оцінки сучасного стану туристичної сфери є актуальним науковим і практичним інструментом, що забезпечує

системне управління туристичною діяльністю, підвищує ефективність використання ресурсів та сприяє сталому розвитку регіонів.

Оцінка сучасного стану туристичної сфери є ключовим елементом наукового аналізу та управління розвитком туризму на національному та регіональному рівнях. Вона дозволяє систематизувати інформацію про туристичний потенціал, ефективність використання ресурсів та рівень задоволеності туристів, а також визначати пріоритетні напрями стратегічного планування [36; 40].

Методичні основи оцінки туристичної сфери базуються на комплексному підході, що передбачає врахування економічних, соціальних, культурних, природних та інфраструктурних аспектів. До основних методів відносять:

1. Статистичний аналіз, що передбачає обробку та інтерпретацію офіційних даних щодо туристичних потоків, доходів від туризму, рівня зайнятості у сфері обслуговування та інвестиційної активності. Аналіз динаміки цих показників дозволяє виявити тенденції розвитку та оцінити стабільність туристичної сфери.

2. Комплексна оцінка туристичного потенціалу, що включає аналіз природних, культурних, історичних та соціально-економічних ресурсів. Для порівняння регіонів застосовуються методи бальної оцінки, рейтинги та індексні показники, що відображають рівень туристичної привабливості.

3. Інтегральні показники розвитку туризму, які об'єднують економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти. Вони дають змогу оцінити комплексний стан туристичної сфери та її готовність до розвитку, забезпечуючи обґрунтовану основу для управлінських рішень.

4. SWOT-аналіз та стратегічне оцінювання, які дозволяють визначити сильні та слабкі сторони туристичної сфери, а також зовнішні можливості і загрози. Цей метод сприяє формуванню стратегій підвищення конкурентоспроможності регіонів і розвитку спеціалізованих напрямів туризму.

5. Прогнозні методи та моделювання, що застосовуються для оцінки перспектив розвитку туристичної індустрії та планування інвестицій у

інфраструктуру. До них відносять економетричні моделі, сценарний аналіз і просторове моделювання туристичних потоків.

Таким чином, методичні основи оцінки сучасного стану туристичної сфери забезпечують систематичний, науково обґрунтований підхід до аналізу туристичного потенціалу та ефективності його використання. Вони сприяють підвищенню економічної ефективності туристичної діяльності, соціальної значущості та конкурентоспроможності регіонів, а також є фундаментом для формування стратегій сталого розвитку туристичної індустрії.

Таблиця 1.5

Методичні підходи до оцінки туристичного потенціалу територій

Методичний підхід	Сутність та зміст	Практичне застосування
Кількісні методи	Визначення обсягів та доступності туристичних ресурсів, чисельності туристів, місць розміщення, транспортної інфраструктури	Порівняння територій за рівнем насиченості туристичними об'єктами, аналіз статистичних показників
Якісні методи	Оцінка привабливості, унікальності та стану ресурсів; експертні оцінки та анкетування	Виявлення сильних і слабких сторін території, оцінка потенціалу розвитку спеціалізованих видів туризму
Індексні та інтегральні методи	Формування комплексних індексів, що об'єднують економічні, соціальні, природні, культурні та інфраструктурні фактори	Порівняння регіонів, визначення пріоритетів розвитку, оцінка конкурентоспроможності територій
Просторові та картографічні методи	Використання GIS та картографічного аналізу для оцінки розташування ресурсів, туристичних потоків та зон рекреації	Оптимізація маршрутизації туристичних потоків, планування розташування об'єктів та рекреаційних зон
Прогнозні та сценарні методи	Моделювання перспектив розвитку туристичної сфери та планування інвестицій	Прогнозування змін туристичних потоків, оцінка ефективності інвестицій та стратегічне планування розвитку туризму

Джерело: сформовано на основі [31 - 38]

Методичні підходи до оцінки туристичного потенціалу територій є взаємодоповнюючими і дозволяють здійснювати комплексний аналіз ресурсної бази, визначати її ефективність використання та формувати стратегічні рішення щодо розвитку туристичної сфери. Кількісні та якісні методи забезпечують оцінку обсягів і привабливості ресурсів, індексні та інтегральні підходи - порівняння регіонів і визначення пріоритетів розвитку, просторові та

картографічні методи - оптимізацію розташування об'єктів та потоків, а прогнознi методи - планування перспектив і інвестицій. Ефективне застосування цих методик сприяє підвищенню конкурентоспроможності територій, комплексному використанню туристичного потенціалу та забезпечує науково обґрунтовану основу для сталого розвитку туристичної індустрії [35].

Методологія дослідження туризму у регіональному контексті передбачає комплексне використання кількісних та якісних методів аналізу, що дозволяють оцінити туристично-рекреаційний потенціал території, структуру туристичних потоків, ефективність функціонування туристичної індустрії та перспективи її розвитку.

Таблиця 1.6

Методологія дослідження туризму у регіональному контексті

Компонент методології	Сутність	Методи та інструменти	Практичне застосування
Теоретичний аналіз	Вивчення наукових джерел, концепцій та підходів до розвитку туризму	Монографії, наукові статті, нормативні документи	Формування теоретичних основ, визначення проблематики та пріоритетних напрямів
Статистичний аналіз	Оцінка кількісних показників туристичної сфери	Офіційна статистика, динамічні ряди, порівняльні таблиці	Виявлення тенденцій розвитку туризму, оцінка рівня активності та ефективності туристичної галузі
Комплексна оцінка туристичного потенціалу	Аналіз природних, культурних, історичних та інфраструктурних ресурсів	Бальна оцінка, рейтинги, SWOT-аналіз	Визначення ресурсної бази регіонів, формування стратегій розвитку та пріоритетних напрямів
Просторовий аналіз	Вивчення розташування ресурсів та туристичних потоків	GIS, картографування, моделювання маршрутів	Оптимізація туристичних маршрутів, планування розташування об'єктів та зон рекреації
Соціологічні та експертні методи	Дослідження потреб туристів та думки експертів	Анкетування, інтерв'ю, фокус-групи, Delphi-метод	Визначення пріоритетів розвитку туризму, оцінка якості послуг та потенціалу спеціалізованих видів туризму
Прогнозні та сценарні методи	Оцінка перспектив розвитку туристичної сфери	Економетричне моделювання, сценарний аналіз, просторове моделювання	Планування інвестицій, прогнозування туристичних потоків, стратегічне управління регіональним розвитком туризму

Джерело: сформовано на основі [35 - 40]

Методологія дослідження туризму у регіональному контексті передбачає комплексне використання теоретичних, кількісних, якісних, просторових та прогнозних методів, що дозволяє всебічно оцінювати туристичну сферу. Теоретичний та статистичний аналіз забезпечує системне розуміння тенденцій розвитку, комплексна оцінка потенціалу і соціологічні методи — врахування ресурсної бази та потреб туристів, а прогнозні та сценарні підходи — планування перспектив і стратегічне управління. Ефективне застосування цієї методології сприяє формуванню науково обґрунтованих рішень, підвищенню конкурентоспроможності регіонів та сталому розвитку туристичної індустрії.

Таблиця 1.7

Етапи методології дослідження туризму в регіональному вимірі

Етап дослідження	Сутність етапу	Методи та інструменти	Практичне застосування
Теоретичне обґрунтування	Вивчення наукових джерел, концепцій, підходів до регіонального туризму	Аналіз наукових праць, монографій, законодавчих та нормативних документів	Визначення проблематики, формування цілей і завдань дослідження
Аналітичний етап	Оцінка сучасного стану туристичної сфери регіону	Статистичний аналіз, динамічні ряди, порівняльні таблиці	Виявлення тенденцій, оцінка ефективності використання туристичного потенціалу
Оцінка туристичного потенціалу	Комплексне дослідження природних, культурних, історичних, соціально-економічних ресурсів	Бальна оцінка, рейтинги, SWOT-аналіз, індексні методи	Визначення ресурсної бази, формування пріоритетів розвитку регіонального туризму
Просторовий аналіз	Вивчення розташування туристичних ресурсів та потоків	GIS, картографування, моделювання маршрутів	Оптимізація туристичних маршрутів, планування розташування об'єктів та рекреаційних зон
Соціологічне дослідження	Вивчення потреб туристів та думки експертів	Анкетування, інтерв'ю, фокус-групи, Delphi-метод	Визначення пріоритетів розвитку, оцінка якості послуг, адаптація туристичних продуктів
Прогнозування та стратегічне планування	Оцінка перспектив розвитку та формування стратегій	Економетричне моделювання, сценарний аналіз, SWOT для стратегій	Планування інвестицій, прогнозування туристичних потоків, розробка стратегічних рішень

Джерело: сформовано на основі [32 - 42]

Методологія дослідження туризму в регіональному вимірі передбачає послідовне проходження етапів, що забезпечують системний аналіз туристичної сфери. Теоретичне обґрунтування та аналітичний етап дозволяють визначити проблематику і оцінити сучасний стан туризму, оцінка туристичного потенціалу і просторовий аналіз — комплексно вивчити ресурсну базу та оптимізувати розташування об'єктів, а соціологічні та прогностичні методи — врахувати потреби туристів, планувати розвиток та стратегічно управляти туристичною діяльністю. Такий поетапний підхід забезпечує науково обґрунтоване прийняття управлінських рішень і сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіонів у туристичній сфері [39; 41].

Методологія дослідження туризму в регіональному вимірі включає наступні етапи:

1. Теоретичне обґрунтування – аналіз наукових джерел, визначення сутності туризму, регіонального потенціалу та методів оцінки.
2. Збір інформації – використання статистичних даних, звітів туристичних організацій, законодавчих і нормативних документів, результатів опитувань і анкетування.
3. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу – аналіз природних, культурних, інфраструктурних та організаційних ресурсів регіону.
4. Виявлення проблем і тенденцій розвитку – порівняльний аналіз дестинацій, оцінка впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, включаючи воєнні виклики.
5. Прогнозування перспектив розвитку – побудова сценаріїв, розробка стратегій та інноваційних рішень для післявоєнного відновлення туристичної галузі.
6. Розробка практичних рекомендацій – формування пропозицій щодо оптимізації туристичних послуг, розвитку маршрутів, залучення інвестицій та популяризації регіону.

Методологія дослідження туризму в регіональному вимірі ґрунтується на інтеграції кількісних і якісних методів, що забезпечує комплексну оцінку

сучасного стану туристичної сфери та її перспектив. Використання системного, статистичного, картографічного та прогнозного аналізу дозволяє формувати обґрунтовані висновки для стратегічного планування розвитку регіонального туризму, адаптованого до післявоєнних умов та сучасних викликів.

Висновки до 1 розділу

У першому розділі дослідження було систематизовано науково-теоретичні підходи до вивчення туризму в регіональному контексті, що створює фундамент для подальшого аналізу та планування розвитку туристичної сфери. Розгляд сутності та класифікації видів туризму дозволив визначити широкий спектр форм туристичної діяльності, їх функціональні особливості та вплив на соціально-економічний розвиток територій. Було встановлено, що різні види туризму (рекреаційний, культурний, екологічний, спортивний та ін.) забезпечують регіональну диференціацію туристичної діяльності, формують специфічні потреби та стимулюють розвиток відповідної інфраструктури.

Аналіз теоретичних підходів до вивчення регіонального туристичного розвитку дозволив визначити ключові фактори, що впливають на формування конкурентних переваг регіонів, серед яких природні, культурні, історичні та соціально-економічні ресурси займають провідне місце. Розглянуто різні концепції планування та управління туристичною сферою, підкреслено важливість інтеграції кількісних і якісних показників для оцінки ефективності використання ресурсів.

Методичні основи оцінки сучасного стану туристичної сфери показують, що комплексний підхід до аналізу включає статистичні, індексні, інтегральні та картографічні методи, а також соціологічні дослідження та прогнозування перспектив розвитку, що дозволяє отримати цілісну картину стану туристичної

сфери, визначити рівень ефективності використання туристичного потенціалу, виявити проблеми та пріоритети розвитку регіонів.

Таким чином, перший розділ забезпечує науково обґрунтовану основу для подальшого дослідження туристичного потенціалу територій, розробки управлінських рішень і стратегій розвитку туризму в регіональному вимірі. Системне розуміння теоретичних засад, класифікації видів туризму та методичних підходів до оцінки туристичної сфери дозволяє інтегрувати наукові знання з практичною діяльністю, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіонів та сталому розвитку туристичної індустрії.

РОЗДІЛ 2

Аналіз сучасного стану туризму в Південному регіоні України

2.1 Туристично-рекреаційний потенціал Південного регіону

Туристично-рекреаційний потенціал Південного регіону є комплексним показником, що характеризує спроможність території задовольняти потреби туристів, забезпечувати розвиток туристичної інфраструктури та стимулювати економічне зростання. Він включає природні, культурно-історичні, соціальні та організаційно-інфраструктурні ресурси, що можуть бути використані для різних видів туризму.

Південний регіон України посідає провідне місце у національній туристичній системі завдяки унікальному поєднанню природних, історико-культурних та соціально-економічних чинників. Сукупність туристично-рекреаційних ресурсів даного макрорегіону формує значний потенціал для розвитку різних видів туризму та створення конкурентоспроможних туристичних дестинацій.

До природних рекреаційних ресурсів належать узбережжя Чорного моря, кліматичні умови, які сприяють тривалому курортному сезону, мінеральні води, грязелікувальні ресурси та заповідні території. Важливу роль у рекреаційній діяльності відіграють Дунайський біосферний заповідник, Чорноморський біосферний заповідник, що створюють умови для розвитку екотуризму, орнітологічних турів та оздоровчого відпочинку [49 - 54].

Культурно-історичні ресурси регіону представлені багатою спадщиною античних і середньовічних поселень, сакральною архітектурою, пам'ятками військової історії та багатонаціональними культурними традиціями. Значний туристичний інтерес становлять археологічні комплекси Тіри, фортеці

Аккерман (Білгород-Дністровський) і Хаджибей (Одеса), а також пам'ятки козацької доби та численні етнокультурні осередки [51 - 54].

Соціально-економічні ресурси формуються завдяки наявності розвиненої транспортної інфраструктури, морських портів та курортно-санаторних комплексів. Важливу роль у розвитку регіональних дестинацій відіграють сучасні готельно-ресторанні заклади, туристичні кластери та фестивальний рух, який активно формується в м. Одесі та м. Миколаєві.

Таблиця 2.1

Основні ресурси Південного регіону України та види туризму

Тип ресурсу	Приклади у Південному регіоні	Види туризму, що використовують ресурс	Вплив на розвиток регіону
Природні	Чорноморське узбережжя, лимани, дельти річок, національні парки	Рекреаційний, екотуризм, спортивний, пригодницький, оздоровчий	Залучення туристів, розвиток рекреаційної інфраструктури, охорона природи
Культурно-історичні	Музеї, театри, архітектурні пам'ятки Одеси, Білгород-Дністровська, фестивалі, гастрономічні заходи	Культурно-пізнавальний, гастрономічний, релігійний, освітній	Популяризація культурної спадщини, розвиток культурних подій, залучення внутрішніх і іноземних туристів
Медичні та оздоровчі	Санаторії, спа-центри, мінеральні води, грязелікувальні курорти	Медичний, оздоровчий, рекреаційний	Поліпшення здоров'я населення, розвиток медичної та оздоровчої інфраструктури, створення робочих місць
Соціально-економічні	Туристичні агенції, готелі, хостели, транспортна мережа, державна підтримка	Діловий, освітній, післявоєнний, інноваційний	Забезпечення логістики, залучення інвестицій, розвиток послуг та зайнятості
Природно-культурні маршрути	Піші, вело-, водні маршрути, комбіновані культурно-природні тури	Активний, спортивний, екотуризм, пригодницький	Розширення туристичних маршрутів, підвищення привабливості регіону, стимулювання місцевого бізнесу

Джерело: сформовано на основі [42 - 52]

На основі цих ресурсів сформовано низку провідних туристичних DESTINAЦІЙ ПІВДНЯ УКРАЇНИ. Серед них - м. Одеса, як міжнародний туристичний центр із потужним культурно-подієвим потенціалом; Білгород-Дністровський із фортифікаційними пам'ятками та винним туризмом; Коблево, Затока та інші морські курорти, що спеціалізуються на пляжному та сімейному відпочинку.

Таким чином, туристично-рекреаційні ресурси Південного регіону України є потужною основою для диверсифікації видів туризму - від оздоровчого та культурно-пізнавального до екологічного та гастрономічного. Їх ефективне використання та інтеграція у стратегії регіонального розвитку створюють передумови для формування стійких конкурентних переваг у повоєнний період та підвищення ролі регіону в національній і міжнародній туристичній системі.

Південний регіон України має значний природний потенціал для розвитку туристичної діяльності. Основними природними ресурсами є:

- Чорноморське узбережжя – пляжі, кліматичні умови для літнього відпочинку, водні види спорту;
- Національні природні парки та заповідники;
- Природні лікувальні ресурси – лиманські грязі, мінеральні води;
- Природні маршрути для активного відпочинку – піші та веломаршрути, водні канали, дельти річок Південного Бугу та Дністра.

Природні ресурси регіону забезпечують розвиток рекреаційного, екологічного, спортивного та оздоровчого туризму [49 - 54].

Культурно-історичний потенціал регіону включає:

- Архітектурні пам'ятки, історичні будівлі та фортеці (Одеса, Білгород-Дністровський, Миколаїв);
- Музеї, театри та культурні центри (Одеський національний академічний театр опери та балету, музей західного і східного мистецтва);
- Традиції, фестивалі та гастрономічні заходи (винні тури, фестивалі місцевої кухні, культурні свята);
- Релігійні святині та паломницькі маршрути.

Наведені ресурси сприяють розвитку культурно-пізнавального, гастрономічного та релігійного туризму, підвищують привабливість регіону для внутрішніх та іноземних туристів.

Соціально-економічні фактори формують основу для ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу:

- Розвинена транспортна інфраструктура (залізничне сполучення, морські порти);
- Різноманітні готельні комплекси, санаторії, хостели та приватні садиби;
- Туристичні агенції та організації, що забезпечують супровід та інформаційне обслуговування;
- Підтримка держави та місцевих органів влади у сфері туризму.

Вивчення статистичних даних показує, що Південний регіон має високий потенціал для розвитку як традиційних, так і нових видів туризму. Наприклад, Одеса та курортні зони приваблюють основний потік відпочивальників Чорного моря, тоді як природні та культурні ресурси малих міст і сільських територій створюють можливості для розвитку екотуризму, гастрономічного та освітнього туризму.

Проте післявоєнний період потребує комплексного підходу до відновлення туристичної інфраструктури, створення безпечних туристичних маршрутів, розвитку інноваційних послуг та інтеграції регіону в міжнародні туристичні мережі.

Туристично-рекреаційний потенціал Південного регіону України характеризується поєднанням природних, культурно-історичних та соціально-економічних ресурсів, що забезпечує можливість розвитку різноманітних видів туризму. Ефективне використання цих ресурсів сприятиме економічному відновленню регіону, підвищенню його конкурентоспроможності та інтеграції у національні та міжнародні туристичні потоки.

Аналіз туристично-рекреаційних ресурсів Південного регіону України показує, що поєднання природних, культурно-історичних та соціально-

економічних чинників створює сприятливі умови для розвитку різнопланових видів туризму.

Таблиця 2.2

Туристично-рекреаційні ресурси та DESTИНАЦІЇ Південного регіону України

Тип ресурсів	Приклади ресурсів	Основні DESTИНАЦІЇ	Домінуючі види туризму
Природні	Чорне море, лікувальні грязі, мінеральні води, заповідники («Дунайський», «Чорноморський»), дельта Дніпра	Одеса, Затока, Коблево	Курортно-рекреаційний, оздоровчий, екотуризм, орнітологічний
Культурно-історичні	Античні поселення, фортеці, сакральна архітектура, козацькі пам'ятки, етнокультурні осередки	Білгород-Дністровський, Одеса, Вилкове («Українська Венеція»)	Культурно-пізнавальний, історико-археологічний, етнотуризм, паломницький
Соціально-економічні	Порти, готельно-ресторанний бізнес, виноробні (Шабо, Коблево), фестивалі	Одеса, Шабо, Коблево, Миколаїв, Чорноморськ	Подієвий, гастрономічний, круїзний, бізнес-туризм
Рекреаційно-оздоровчі	Санаторно-курортні комплекси, лікувальні центри, морський клімат, пляжна інфраструктура	Одеса, Сергіївка, Затока, Коблево	Оздоровчий, сімейний, пляжний туризм
Етнокультурні та природно-ландшафтні	Дунайська дельта, унікальні села з багатонаціональними традиціями (болгари, гагаузи, молдовани)	Вилкове, Болград, Ізмаїл	Сільський, зелений туризм, етнографічний, гастрономічний

Джерело: сформовано на основі [53 - 55]

Узбережжя Чорного моря формує базу для курортно-рекреаційного та оздоровчого відпочинку, унікальні пам'ятки історії й культури забезпечують розвиток культурно-пізнавального та археологічного туризму, а виноробні та

етнокультурні осередки сприяють поширенню гастрономічного й етнографічного туризму.

Таким чином, комплексне використання туристично-рекреаційних ресурсів дозволяє формувати конкурентоспроможні дестинації, диверсифікувати туристичні продукти та забезпечувати стає соціально-економічне зростання Південного регіону у повоєнний період.

2.2. Вплив воєнних дій на розвиток туристичної інфраструктури

Воєнні дії справляють комплексний і багатовимірний вплив на розвиток туристичної інфраструктури, трансформуючи як матеріально-технічну базу галузі, так і її функціонально-економічне призначення. Насамперед збройні конфлікти призводять до фізичного руйнування інфраструктурних об'єктів - готельних комплексів, санаторно-курортних закладів, транспортних вузлів, культурно-історичних пам'яток, що безпосередньо знижує рівень туристичної привабливості регіонів. Значні пошкодження транспортної мережі (аеропортів, залізничних шляхів, автомобільних доріг) ускладнюють мобільність туристів і унеможливають стабільне функціонування туристичних потоків.

Другим вагомим наслідком є зниження рівня інвестиційної привабливості туристичної сфери, оскільки ризики воєнного часу стримують внутрішні та зовнішні капіталовкладення у модернізацію чи відновлення туристичних об'єктів. Це призводить до уповільнення інноваційних процесів, зниження якості послуг та відставання від міжнародних стандартів [59 - 62].

Соціальний вимір впливу воєнних дій проявляється у переформатуванні функціонального призначення туристичних закладів, які часто виконують роль тимчасових притулків для внутрішньо переміщених осіб, пунктів гуманітарної допомоги чи медичних центрів. Це змінює структуру попиту на туристичні

послуги та обумовлює переорієнтацію галузі на задоволення першочергових соціальних потреб.

Водночас у післявоєнний період відзначається потенціал відновлення та модернізації туристичної інфраструктури з урахуванням принципів сталого розвитку, енергоефективності та інтеграції європейських стандартів. Воєнні виклики формують передумови для створення більш гнучкої, адаптивної та стійкої інфраструктурної бази, яка може стати драйвером соціально-економічного відновлення постраждалих регіонів.

Таким чином, воєнні дії мають деструктивний вплив на розвиток туристичної інфраструктури, проте водночас створюють передумови для її трансформації, оновлення та стратегічного переосмислення у контексті післякризового відновлення.

Таблиця 2.3

Вплив воєнних дій на туристичну інфраструктуру України

Складові	Негативні наслідки воєнних дій	Можливості у післявоєнний період
Матеріально-технічна база	Руйнування готелів, санаторіїв, культурних об'єктів, транспортних вузлів	Можливість модернізації та відбудови за сучасними стандартами, впровадження енергоефективних технологій
Транспортна інфраструктура	Пошкодження аеропортів, залізничних шляхів, автодоріг, зниження мобільності туристів	Відновлення із залученням інноваційних рішень, інтеграція в європейські транспортні мережі
Інвестиційна привабливість	Зниження рівня капіталовкладень через високі ризики	Залучення міжнародної допомоги, донорських програм, грантів на відновлення туризму
Функціональне призначення	Використання туристичних об'єктів для потреб ВПО, гуманітарних та медичних цілей	Можливість створення багатофункціональних об'єктів з урахуванням соціальної адаптивності
Соціально-економічний ефект	Втрата робочих місць, скорочення доходів від туризму	Генерація нових робочих місць під час відбудови, стимулювання локальної економіки
Імідж регіону	Зниження туристичної привабливості, ризики безпеки	Ребрендинг та формування іміджу відновленого, безпечного і сучасного туристичного простору

Джерело: сформовано на основі [52 - 56]

Аналіз наведених даних свідчить, що воєнні дії справили суттєвий негативний вплив на розвиток туристичної інфраструктури Південного регіону

України. Найбільших руйнувань зазнали об'єкти транспортної, готельної та рекреаційної інфраструктури, що зумовило зниження рівня доступності DESTINATION, погіршення умов для розміщення туристів та втрату частини рекреаційних можливостей. Водночас виявлені наслідки підкреслюють необхідність цілеспрямованої стратегії відновлення, яка має ґрунтуватися на принципах сталого розвитку, модернізації інфраструктури та інтеграції міжнародного досвіду у сфері післявоєнної відбудови туристичних територій.

Воєнні дії 2022 - 2025 рр. справили надзвичайно руйнівний вплив на туристичну інфраструктуру Південного регіону України, зокрема Одеської, Миколаївської, Херсонської областей. Цей регіон традиційно вважався одним із провідних туристичних центрів країни завдяки виходу до Чорного та Азовського морів, розвиненій санаторно-курортній базі, морським портам і багатим культурно-історичним ресурсам. Проте військова агресія призвела до масштабних втрат, що істотно трансформували перспективи його розвитку [50].

По-перше, значних руйнувань зазнала транспортна інфраструктура, яка є основою доступності туристичних DESTINATION. Регулярні ракетні обстріли пошкодили дорожнє покриття, мости та залізничні вузли в Миколаївській та Херсонській областях. У портах Чорноморськ, Миколаїв і Херсон було призупинено пасажирське та круїзне сполучення, що фактично паралізувало розвиток морського туризму. Особливо відчутним став удар по Одеському регіону, який до 2022 р. приймав міжнародні круїзні лайнери.

По-друге, курортно-оздоровча інфраструктура зазнала катастрофічних втрат. Популярні до військового конфлікту курорти - Затока, Сергіївка, Лебедівка (Одеська обл.), Коблево (Миколаївська обл.), Скадовськ, Лазурне та Генічеськ (Херсонська обл.) - втратили більшість туристів. Частина об'єктів зруйнована чи пошкоджена внаслідок обстрілів, інші - заміновані або залишилися в зоні активних бойових дій. Окрім цього, у 2023 р. значні руйнування спричинив підрив Каховської ГЕС, що призвів до масштабної екологічної катастрофи та знищення рекреаційних можливостей нижньої течії Дніпра й прилеглих узбереж.

По-третє, готельно-ресторанна інфраструктура зазнала значного скорочення. Частина готелів та санаторіїв була зруйнована або пошкоджена, інші перепрофільовані під потреби внутрішньо переміщених осіб, військових чи гуманітарні штаби. У Затоці, яка до військового конфлікту забезпечувала понад 30% місць літнього масового відпочинку на узбережжі, у 2022 - 2023 рр. більшість баз відпочинку не функціонували.

По-четверте, серйозного удару зазнала екологічна складова туристичної інфраструктури. Обстріли прибережних зон та використання мінної зброї призвели до забруднення акваторії Чорного моря. Це, у поєднанні з поширенням мінної небезпеки на пляжах Одеської та Миколаївської областей, практично зупинило пляжний туризм. Додатковим фактором стало руйнування систем водопостачання та каналізації у курортних селищах Херсонщини, що призвело до погіршення санітарно-гігієнічних умов.

По-п'яте, культурна спадщина та туристичні атракції також постраждали від воєнних дій. У Миколаєві та Херсоні частково зруйновані будівлі музеїв, театрів, історичні споруди. Водночас, Одеса, яка в січні 2023 р. була включена до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, опинилася під загрозою втратити частину культурних пам'яток через регулярні обстріли.

Вплив воєнних дій на туристичну інфраструктуру Південного регіону України має комплексний і руйнівний характер, що проявляється у знищенні транспортних вузлів, курортних зон, готельно-ресторанної бази та погіршенні екологічної ситуації. Масштабні руйнування, мінна небезпека та екологічні катастрофи, зокрема підрив Каховської ГЕС, істотно знизили туристичну привабливість регіону та унеможливили повноцінне функціонування більшості DESTINACIЙ. Водночас отриманий досвід вказує на необхідність стратегічного планування післявоєнного відновлення інфраструктури з урахуванням сучасних стандартів безпеки, сталого розвитку та збереження культурної спадщини, що може стати основою для майбутнього відродження туристичного потенціалу Півдня України [49 - 56].

Таблиця 2.4

Вплив воєнних дій на розвиток туризму в Південному регіоні України

Напрямок впливу	Характер змін	Конкретні факти та події
Транспортна інфраструктура	Руйнування доріг, мостів, залізничних вузлів; припинення морського сполучення	Обстріли транспортних вузлів у Миколаївській та Херсонській обл.; зупинка пасажирських перевезень у портах Херсона, Миколаєва, Чорноморська; припинення заходів круїзних лайнерів в Одесі
Курортно-оздоровча інфраструктура	Зупинка діяльності курортів; руйнування об'єктів відпочинку; мінування пляжів	Руйнування баз відпочинку в Затоці та Сергіївці; заміновані узбережжя Херсонщини; підлив Каховської ГЕС (2023) з екологічними наслідками
Готельно-ресторанний сектор	Знищення/пошкодження об'єктів, перепрофілювання під гуманітарні та військові потреби	У Затоці понад 70% баз відпочинку не працювали у 2022 - 2023 рр.; готелі Миколаєва та Херсона використовувалися для розміщення ВПО
Екологічна інфраструктура	Забруднення акваторій, руйнування систем водопостачання та каналізації; підвищення санітарних ризиків	Мінна небезпека на пляжах Одеси й Миколаєва; руйнування водних систем у курортних селищах Херсонщини; забруднення Чорного моря через обстріли
Культурна спадщина та атракції	Часткове руйнування історичних об'єктів і закладів культури; загроза пам'яткам	Пошкодження музеїв та театрів у Миколаєві та Херсоні; Одеса у 2023 р. внесена до списку ЮНЕСКО як об'єкт світової спадщини, що перебуває під загрозою

Джерело: сформовано на основі [43 - 52]

Туристична галузь традиційно займає важливе місце в економіці Одеської області, адже саме цей регіон вважається одним із найпривабливіших для відпочинку в Україні. Вигідне розташування на узбережжі Чорного моря, розвинена транспортна й готельна інфраструктура, а також багата історико-культурна спадщина формували стабільний туристичний потік як з України, так і з-за кордону. До початку повномасштабної агресії м. Одесу щороку відвідували мільйони туристів, що забезпечувало значну частку доходів місцевої економіки.

Однак після початку збройної агресії 24 лютого 2022 року ситуація в туристичному секторі Одеської області кардинально змінилася. Внаслідок бойових дій було зруйновано або пошкоджено значну кількість об'єктів туристичної інфраструктури - готелів, баз відпочинку, ресторанів, пляжних комплексів у Затоці, Кароліно-Бугазі, Грибівці та Чорноморську. Пошкодження

транспортних вузлів і портових об'єктів ускладнило логістичні зв'язки, що призвело до скорочення туристичних потоків і зниження інвестиційної привабливості регіону.

За даними Державного агентства розвитку туризму України (ДАРТ), станом на кінець 2023 року в країні було пошкоджено або зруйновано понад 160 об'єктів туристичної інфраструктури, значна частина з яких розташована саме на території Одеської області. Суттєвих збитків зазнали також об'єкти культурної спадщини, що є важливою складовою туристичної привабливості регіону [41 - 48].

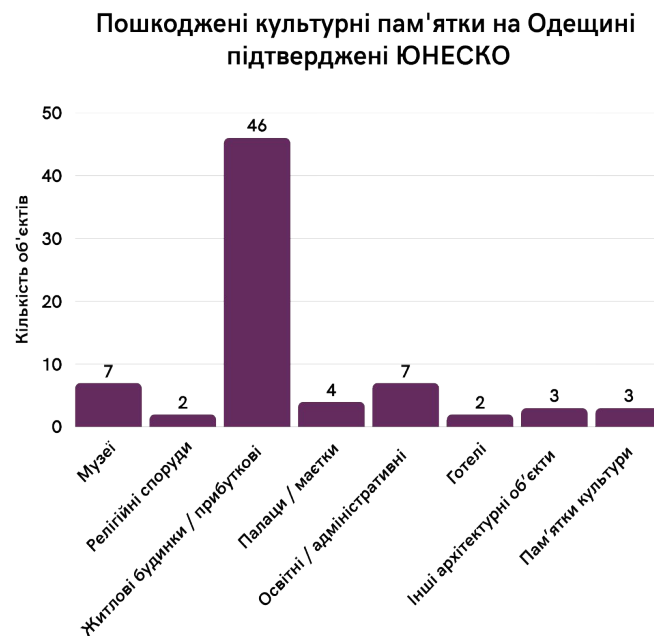

Рис. 2.1 – Пошкоджені культурні пам'ятки на Одещині підтверджені ЮНЕСКО

Джерело: сформовано на основі [51 - 56]

Попри складні умови воєнного часу, м. Одеса зберігає потенціал розвитку внутрішнього туризму. Місцева влада та підприємці намагаються пристосуватися до нових реалій, підтримуючи роботу готелів, закладів громадського харчування, культурних і мистецьких центрів. Водночас значна

кількість місцевих мешканців вимушено залишила регіон, що спричинило втрату частини робочих місць у сфері послуг і тимчасове згорання малого бізнесу, пов'язаного з туризмом.

Обласна влада активно вживає заходів щодо зниження податкового навантаження для підприємців, які зазнали втрат унаслідок обстрілів, та створення умов для поступового відновлення ділової активності. Варто зазначити, що попри регулярні ракетні атаки, туристичний бізнес регіону демонструє стійкість та прагнення до відновлення. Курортний сезон 2024 року засвідчив часткове пожвавлення галузі: у літні місяці (червень - серпень) на курортах Кароліно-Бугазу, Затоки, Чорноморська, Фонтанки, Грибівки та Санжейки спостерігалось збільшення кількості внутрішніх відпочивальників порівняно з 2023 роком [50 - 55].

Таким чином, вплив воєнних дій на туристичну сферу Одещини виявився багатовимірним: поряд із фізичними руйнуваннями об'єктів спостерігається структурна перебудова ринку, переорієнтація бізнесу на внутрішнього туриста, адаптація до нових безпекових викликів і пошук ефективних моделей післявоєнного відновлення.

Одеська область традиційно належить до провідних туристичних регіонів України завдяки вигідному географічному положенню, розвиненій курортній інфраструктурі, наявності морського узбережжя, значного культурно-історичного потенціалу та транспортної доступності. До початку воєнних дій регіон щорічно приймав близько 2,5 - 3 млн. відвідувачів, серед яких переважали внутрішні туристи, а також громадяни Молдови, Румунії, Польщі, Німеччини та інших країн ЄС.

Після 2022 року туристична активність в області суттєво знизилася через безпекові ризики, скорочення іноземного турпотоку та пошкодження інфраструктури. Проте у 2023 - 2024 рр. спостерігається поступове відновлення внутрішнього туризму, зокрема екскурсійного, подієвого, гастрономічного та культурно-пізнавального напрямів.

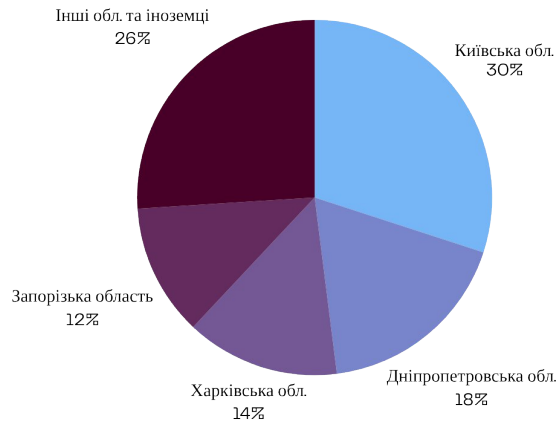

Рис. 2.2 – Питома вага туристів до Одеської області з інших областей України у 2023 р. джерело: сформовано на основі [51 - 56]

З 2024 р. активно розвиваються ініціативи локального туризму, зокрема у Болградському, Білгород-Дністровському, Подільському районах, де створюються нові туристичні маршрути та фестивальні події.

Таблиця 2.5

Основні показники розвитку туристичної галузі Одеської області

Показник	2020р	2021р	2022р	2023р	2024р	Тенденція
Кількість туристів, тис. осіб	2 750	3 020	1 100	1 560	1 980	Зростання після спаду
Частка внутрішніх туристів, %	68	70	95	97	98	Стабільне домінування внутрішнього туризму
Дохід від туристичної діяльності, млн грн	2 450	2 780	950	1 320	1 780	Поступове відновлення
Кількість колективних засобів розміщення	520	540	410	430	460	Повільне відновлення
Середня тривалість перебування, діб	5,2	5,5	3,1	4,2	4,6	Позитивна динаміка
Рівень зайнятості у сфері туризму, тис. осіб	17,8	18,4	9,6	11,2	13,5	Відновлення після скорочення
Частка туризму у ВРП області, %	4,3	4,7	1,9	2,4	3,1	Поступове зростання

Джерело: узагальнено за даними Державного агентства розвитку туризму України, ГУ статистики в Одеській області, сформовано на основі [41 - 48]

Отримані дані свідчать, що туристична галузь Одеської області демонструє поступову стабілізацію після значного спаду у 2022 році. Найвищі

темпи відновлення спостерігаються у сфері внутрішнього туризму, гастрономічних і культурних маршрутів, а також розвитку локальних брендів. Серед основних проблем - потреба у відновленні матеріальної бази, модернізації засобів розміщення, підвищенні безпеки туристичних об'єктів та розвитку кадрового потенціалу.

Окрему роль відіграє реформування маркетингової стратегії регіону, орієнтованої на просування внутрішнього туризму, цифровізацію послуг і залучення молодіжної аудиторії через соціальні мережі. Важливими залишаються завдання інтеграції туристичних продуктів у національні програми відновлення та залучення грантової підтримки від міжнародних партнерів [52 - 61].

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року завдало потужного удару по туристичній галузі Миколаївщини, яка до воєнного стану демонструвала стабільне зростання, особливо у курортних зонах Чорноморського узбережжя. Аналіз статистичних показників свідчить про катастрофічні наслідки бойових дій для економіки, інфраструктури та культурної спадщини регіону. Безпосередні бойові дії, окупація частини території, мінна небезпека та обмеження доступу до узбережжя фактично паралізували туристичну діяльність в області.

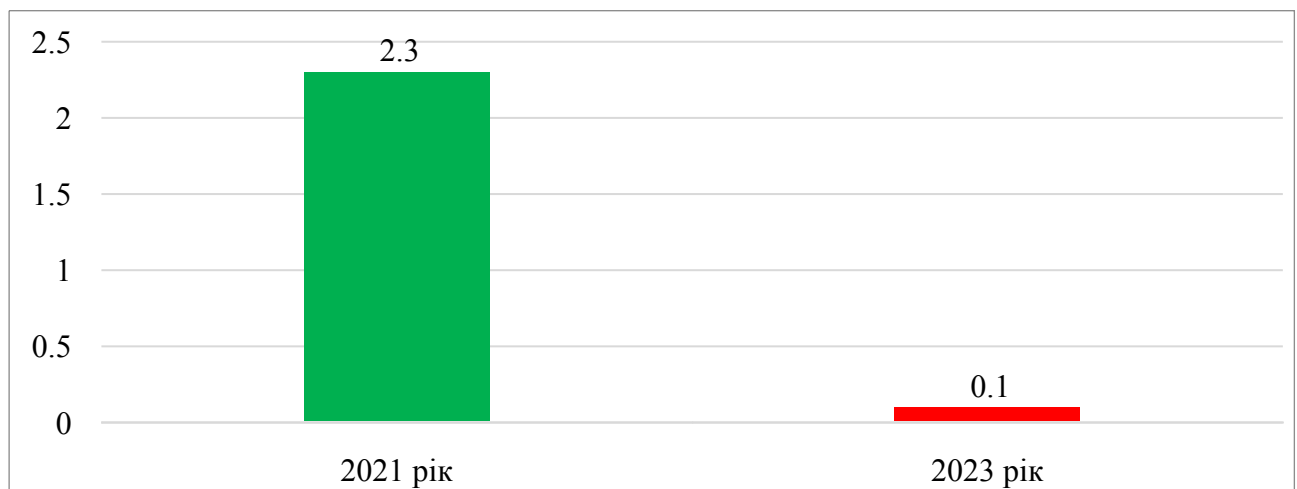

Рис. 2.3 - Туристичний потік в Миколаївській області, млн. осіб

Джерело: сформовано на основі [38 - 46]

Кількість відвідувачів області зменшилася більш ніж у 20 разів: якщо у 2021 році Миколаївщину відвідали близько 2,3 млн осіб, то у 2023 році - лише 100 - 120 тис. осіб.

Надходження скоротилися на 90% порівняно з 2021 роком: 2021 рік - 7,9 млн.грн., 2022 рік - 800 тис.грн., 2023 рік - приблизно 900 тис.грн. Таким чином, область недоотримала близько 7 млн. грн. туристичного збору.

Загальний обсяг податків від підприємств туристичної сфери зменшився більш ніж удвічі - з 45,9 млн.грн. у 2021 році до 21,7 млн.грн. у 2023 році. За оцінками, сукупні непрямі втрати у сферах культури, туризму та спорту досягли близько 333 млн.дол.

Регіон зазнав масштабних руйнувань цивільної інфраструктури, зокрема культурних та рекреаційних об'єктів. Станом на березень 2023 року було пошкоджено або зруйновано 16943 цивільні об'єкти [41 - 48].

Знищено або пошкоджено 192 заклади культури. Серед них:

- Миколаївський академічний художній драматичний театр - пошкоджено фасад, покрівлю та внутрішні приміщення; збитки оцінюються у мільйони гривень.
- Миколаївський обласний краєзнавчий музей («Старофлотські казарми») - зазнав численних обстрілів, зруйновано дах, виставкові зали, вибито понад 100 вікон.
- Миколаївський міський палац культури «Корабельний» - зруйновано сцену та глядацьку залу.
- Будинок культури у Баштанці - кількарізкові пошкодження під час бойових дій.
- Миколаївський обласний центр народної творчості - практично повністю зруйнований у липні 2023 року внаслідок ракетного удару.

Миколаївська область посідає 7-ме місце в Україні за кількістю пошкоджених культурних об'єктів - постраждали 45 пам'яток, у тому числі 6 музеїв. Найбільших руйнувань зазнали:

- Миколаївський обласний краєзнавчий музей - понівечений фасад і дах, зруйновано 15 виставкових залів.
- Снігурівський історико-краєзнавчий музей - пошкодження під час окупації.

Також зафіксовано руйнування музеїв у Очакові - 2, Березнегуватській - 1 та Баштанській громадах - 2.

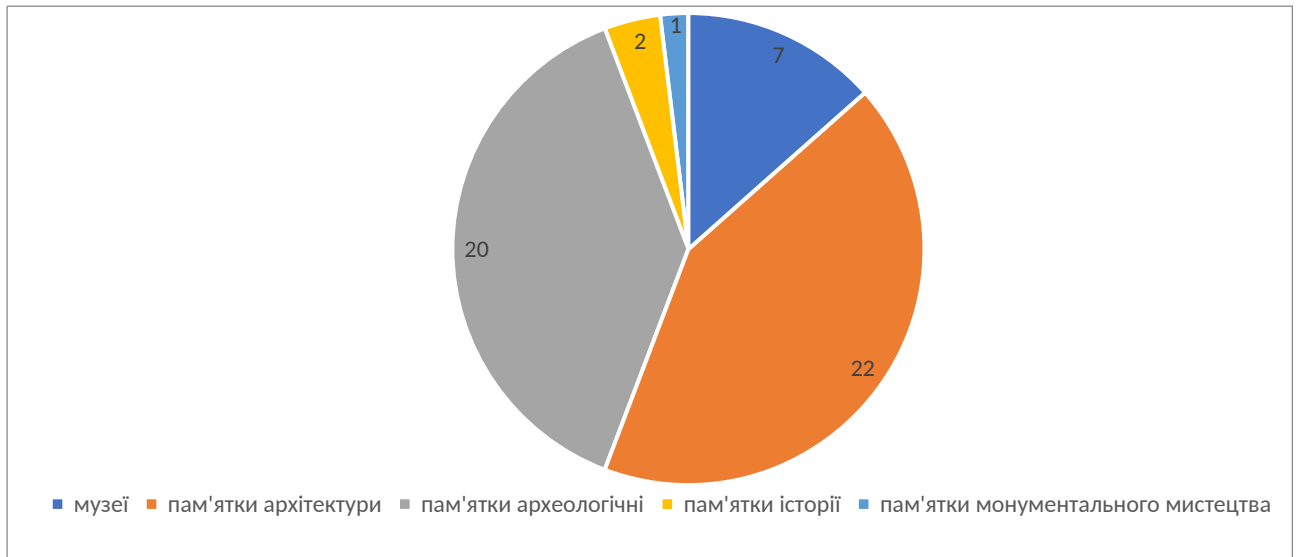

Рис. 2.4 - Пошкодженні культурні об'єкти у Миколаївській області

Джерело: сформовано на основі [45 - 50]

Більшість закладів на узбережжі припинили діяльність. Є випадки повного знищення - одна з дитячих оздоровчих баз зруйнована на 95%.

Сукупні збитки Миколаївської області від руйнувань оцінюються у 5,6 млрд. дол., а загальні економічні втрати - у 11,1 млрд.дол. Ці дані опосередковано відображають і масштаби занепаду туристичної галузі [41 - 49].

Відбудова Миколаївщини визначена одним із пріоритетів міжнародної підтримки України. Якщо на початку воєнного стану основна увага була зосереджена на гуманітарних потребах, то нині допомога поступово спрямовується на інфраструктурні та економічні проекти.

Головний партнер - Королівство Данія. Данія взяла шефство над Миколаївською областю, затвердивши стратегічний план допомоги до 2028

року обсягом понад 225 млн.євро. Приблизно 60% із загального пакета допомоги Україні (375 млн. дол.) буде спрямовано саме на Миколаїв та область.

Інші партнери: Німеччина (GIZ) - фінансує ремонт та відновлення будівель, Південна Корея (SsangYong) - підтримує проєкти соціальної інфраструктури, Міжнародна організація з міграції (МОМ) реалізує програми з відбудови інфраструктури.

Нині пріоритетом є відновлення критично важливих та соціальних об'єктів. Цільові програми для туристичного сектору перебувають на етапі розроблення і мають бути реалізовані після стабілізації базової інфраструктури. Водночас місцеві громади підготували власні ініціативи, зокрема Програму розвитку туризму Миколаївської територіальної громади на 2025 - 2027 роки.

Під час повномасштабного вторгнення Херсонська область зазнала значних руйнувань, що торкнулися всіх сфер життєдіяльності - від економіки й культури до туристичної інфраструктури. З 2022 року регіон став однією з найгарячіших зон бойових дій, що призвело до людських втрат, деградації екосистем, руйнування об'єктів культурної спадщини та різкого скорочення економічної активності. Особливо постраждали галузі культури та туризму, які до воєнного стану забезпечували близько 7% регіонального ВВП та формували позитивний імідж Херсонщини як туристично привабливого південного регіону України.

За інформацією Міністерства культури та UNESCO, у Херсонській області пошкоджено або зруйновано понад 120 об'єктів культурної спадщини, серед них - 23 музеї, 6 театрів, 9 храмів, 18 пам'яток архітектури та понад 60 культурних установ. Найбільших втрат зазнав Херсонський художній музей ім. Шовкуненка, з якого окупанти вивезли понад 10 тисяч експонатів, а також краєзнавчий музей, де втрачено понад 23 тисячі одиниць зберігання. Загалом із регіону було вивезено понад 34 тисячі музейних предметів, частину з яких - до окупованого Криму, що є грубим порушенням Гаазької конвенції 1954 року.

Окрім культурних втрат, Херсонщина зазнала масштабних екологічних збитків - понад 146 млрд. грн., що охоплюють деградацію природних ресурсів,

забруднення довкілля та порушення екосистем. Загальні збитки у сфері культури оцінюються приблизно у 2,5 млрд. грн. Багато об'єктів залишалися під окупацією понад 8 місяців, що призвело до вандалізму, розграбування та знищення культурних надбань, наслідки чого потребуватимуть десятиліть для відновлення [41 - 52].

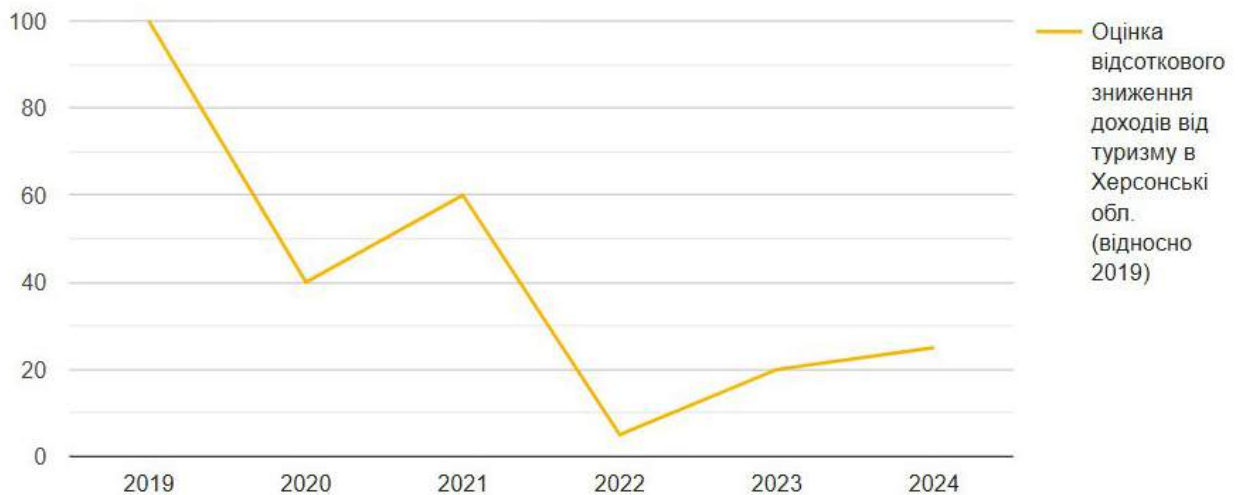

Рис. 2.5 – Оцінка відсоткового зниження доходів від туризму в Херсонській області (відносно до 2019 р.), %

Джерело: сформовано на основі [32 - 50]

До 2022 року Херсонщина входила до ТОП-5 туристичних регіонів України, щороку приймаючи понад 3,2 млн. відвідувачів, серед яких 15% - іноземці. Після початку воєнного стану туристичний потік скоротився на 98%, більшість готелів і баз відпочинку припинили роботу. Зруйновано або пошкоджено 87 готелів, 54 туристичні комплекси, понад 130 баз відпочинку та 42 ресторани, орієнтовані на туристів. Загальні втрати туристичної галузі становлять близько 6,1 млрд. грн., із яких понад 70% припадають на матеріальні збитки. Роботу втратили близько 15 тисяч працівників галузі.

За даними Держстату, у 2022 році ВВП Херсонської області знизився на 63% порівняно з 2021 роком - з 48 млрд.грн. до 17,6 млрд.грн. Головними причинами стали окупація, руйнування логістики, зупинка підприємств і

припинення туристичної діяльності. У 2023 році ВВП зріс до 21,4 млрд. грн., однак туризм відновився лише на 8% від довоєнного рівня.

Динаміка доходів у сфері культури й туризму свідчить про різке падіння у 2022 - 2023 роках, з поступовим, але недостатнім зростанням у 2024 році, що підтверджує системну кризу культурно-економічної інфраструктури регіону.

Воєнний стан спричинив масштабні соціальні наслідки: понад 60% населення було вимушено переміститися, а 40% - втратили роботу. Підлив Каховської ГЕС у 2023 році призвів до екологічної катастрофи - затоплення понад 500 км² території, загибелі врожаїв і руйнування заповідних екосистем. Екологічні збитки оцінюються більш ніж у 50 млрд.грн. За період воєнного стану загинуло понад 2180 цивільних, що у 50 разів більше, ніж на початку вторгнення. Ці дані відображають масштаб гуманітарної кризи, порушення міжнародного права та довготривалий вплив воєнного стану на демографію, психоемоційний стан і соціальну стабільність регіону [41 - 54].

Уряд України спільно з міжнародними партнерами реалізує програму «Rebuild Kherson Region», яка передбачає реконструкцію 27 культурних об'єктів і відновлення 35 туристичних закладів до кінця 2026 року. Планується створення туристичного кластеру «Південна брама України», спрямованого на розвиток внутрішнього туризму, екологічну реабілітацію та відновлення маршрутів уздовж Дніпра й Чорного моря. За сприятливих умов очікується, що до 2030 року регіон зможе приймати до 1 млн. туристів щорічно, що забезпечить не менше 4% регіонального ВВП.

Воєнні події на території Херсонщини спричинили глибоку економічну, культурну та соціальну кризу. Найбільше постраждали саме сфери культури та туризму, які до воєнного стану були рушійними силами розвитку регіону. Відновлення цих галузей має базуватися на міжнародній підтримці, інвестиціях та культурній реінтеграції, що дозволить перетворити Херсонщину на символ стійкості та відродження українського Півдня.

Таким чином, воєнні дії призвели до системної деградації туристичної інфраструктури Південного регіону. Втрата транспортної доступності,

руйнування курортів, скорочення готельного фонду, екологічні катастрофи та пошкодження культурної спадщини визначають складні умови для відновлення туристичної сфери. У короткостроковій перспективі основним завданням є відновлення безпеки, розмінування територій та відбудова критичної інфраструктури. У довгостроковій - розробка програм реінтеграції регіону в національний та міжнародний туристичний простір із залученням державної підтримки та іноземних інвестицій.

2.3 Сучасні тенденції та проблеми функціонування туристичного бізнесу в Південному регіоні

Туристичний бізнес Південного регіону України (Одеська, Миколаївська та Херсонська області) у повоєнних умовах розвивається під впливом суперечливих чинників, що поєднують виклики безпеки з новими можливостями адаптації.

По-перше, переорієнтація туристичних потоків стала визначальною тенденцією - традиційні морські курорти Одещини та Херсонщини, які раніше були осередками масового відпочинку, внаслідок воєнних дій значно втратили відвідуваність, що спричинило зміщення попиту у бік внутрішнього туризму короткострокового формату (екскурсійні поїздки, культурно-пізнавальні маршрути, гастрономічний туризм).

По-друге, актуалізувалося поєднання туристичного та соціального функціоналу інфраструктури - частина готелів і баз відпочинку була адаптована під потреби внутрішньо переміщених осіб, волонтерських центрів чи соціальних ініціатив, що трансформувало класичні бізнес-моделі у сфері гостинності.

По-третє, простежується розвиток інноваційних та цифрових форматів ведення туристичного бізнесу. Зростає роль онлайн-платформ для бронювання,

віртуальних турів, цифрового маркетингу, що дозволяє зберігати контакт із потенційними клієнтами, формувати імідж безпечних і доступних destinations навіть в умовах кризи.

По-четверте, ключового значення набуває рекреаційна та оздоровча функція туризму. В умовах стресових викликів військового конфлікту зростає попит на зелений, сільський, екологічний туризм, що стимулює розвиток невеликих приватних ініціатив і локальних туристичних кластерів у відносно безпечних районах Півдня.

По-п'яте, відбувається поступове посилення ролі культурно-історичного та гастрономічного туризму, особливо в Одеській області. Внесення історичного центру Одеси до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (2023 р.) стало важливим чинником формування позитивного міжнародного іміджу та перспективою для відновлення культурного туризму.

Таблиця 2.6

Сучасні тенденції та перспективи розвитку туристичного бізнесу Південного регіону України

Напрями	Прояв у туристичному бізнесі	Наслідки та перспективи
Переорієнтація туристичних потоків	Зниження відвідуваності морських курортів, збільшення короткострокових внутрішніх поїздок	Активізація культурно-пізнавального та гастрономічного туризму, розвиток локальних маршрутів
Соціальна адаптація інфраструктури	Використання готелів і баз відпочинку для ВПО, волонтерських та гуманітарних потреб	Зміна класичних бізнес-моделей, підвищення соціальної ролі туристичних об'єктів
Цифровізація та інновації	Віртуальні тури, онлайн-бронювання, цифровий маркетинг	Збереження контакту з клієнтами, формування іміджу безпечних та доступних destinations
Розвиток рекреаційно-оздоровчого туризму	Зростання попиту на зелений, сільський та екологічний туризм	Поява нових локальних туристичних кластерів, стимулювання приватних ініціатив
Культурно-історичний та гастрономічний туризм	Акцент на музеї, історичні пам'ятки, фестивалі, виноробні та гастрономічні маршрути	Посилення міжнародного іміджу регіону, підготовка до післявоєнного відновлення культурного туризму

Джерело: сформовано на основі [40 - 49]

Сучасні тенденції туристичного бізнесу Південного регіону України характеризуються глибокою трансформацією під впливом воєнних дій. Спостерігається переорієнтація туристичних потоків на внутрішній ринок, активне використання інфраструктури для соціальних потреб, цифровізація послуг та зростання значення рекреаційного, культурно-історичного та гастрономічного туризму. Ці зміни створюють умови для гнучкого, адаптивного і соціально орієнтованого розвитку туристичного бізнесу та закладають основу для його післявоєнного відродження та відновлення конкурентоспроможності регіону [49 - 52].

Таким чином, сучасні тенденції туристичного бізнесу Південного регіону відзначаються глибокою трансформацією: від масового рекреаційного туризму - до більш гнучких, локалізованих і соціально орієнтованих моделей, що поєднують адаптацію до воєнних викликів із закладанням основ для післявоєнного відродження.

Функціонування туристичного бізнесу Південного регіону України у повоєнний період характеризується низкою комплексних проблем, що суттєво обмежують розвиток галузі та знижують її конкурентоспроможність на національному та міжнародному рівні.

По-перше, безпекові ризики залишаються визначальним фактором, що стримує розвиток туристичної інфраструктури. Обстріли, мінна небезпека на узбережжях та прилеглих територіях, нестабільна ситуація в окремих районах регіону суттєво знижують привабливість курортів і обмежують доступ туристів до популярних DESTINATION.

По-друге, наявні руйнування інфраструктури та логістичні проблеми істотно впливають на ефективність туристичного бізнесу. Пошкоджені готелі, санаторії, бази відпочинку, транспортні вузли та морські порти обмежують можливості прийому туристів, збільшують витрати на відновлення та створюють перешкоди для стабільного функціонування сезонного туризму.

По-третє, нестача фінансових ресурсів та зниження інвестиційної привабливості стримують модернізацію туристичної сфери. Через високі

ризиками воєнного часу інвестори утримуються від вкладень, що призводить до відставання від міжнародних стандартів, скорочення інноваційних проєктів і зниження якості послуг.

По-четверте, існує перегрупування попиту та змінена структура туристичного ринку. Масовий пляжний туризм, який раніше забезпечував значну частину доходів, суттєво скоротився. Водночас зростає попит на внутрішній короткостроковий туризм, сільські та екологічні маршрути, що вимагає від бізнесу швидкої адаптації та перепрофілювання послуг.

По-п'яте, недостатня координація між державними органами та бізнесом у питаннях післявоєнного відновлення туризму обмежує ефективність регіональних програм розвитку, впровадження інновацій та формування конкурентних туристичних продуктів.

Таблиця 2.7

Проблеми функціонування туристичного бізнесу Південного регіону України

Проблема	Прояв у туристичному бізнесі	Наслідки для розвитку регіону
Безпека та воєнні ризики	Обстріли, мінна небезпека, нестабільна ситуація на узбережжі та в окремих районах	Зниження туристичної привабливості, скорочення туристичних потоків, обмеження доступу до дестинацій
Руйнування інфраструктури та логістичні проблеми	Пошкоджені готелі, санаторії, бази відпочинку, порти, транспортні вузли	Зменшення пропозиції туристичних послуг, збільшення витрат на відновлення, обмеження сезонного туризму
Фінансова нестабільність та низька інвестиційна привабливість	Відсутність капіталовкладень через високі ризики, скорочення інноваційних проєктів	Відставання від міжнародних стандартів, зниження якості послуг, уповільнення модернізації туристичної сфери
Зміна структури попиту	Падіння масового пляжного туризму, зростання попиту на внутрішній, сільський та екологічний туризм	Необхідність перепрофілювання послуг, адаптація бізнес-моделей, розвиток нових маршрутів і продуктів
Недостатня координація держави та бізнесу	Відсутність ефективних регіональних програм, слабка підтримка інновацій	Обмеження відновлення туристичних об'єктів, уповільнення формування конкурентних туристичних дестинацій

Джерело: сформовано на основі [32 - 42]

Аналіз проблем функціонування туристичного бізнесу Південного регіону України демонструє, що діяльність галузі значною мірою обмежується комплексом безпекових, інфраструктурних, фінансових, ринкових та організаційно-управлінських факторів. Воєнні ризики, руйнування курортних і транспортних об'єктів, зниження інвестиційної привабливості та зміни структури попиту створюють складні умови для стабільного розвитку туризму. Подолання цих проблем вимагає комплексного підходу, який поєднує державну підтримку, залучення приватних інвестицій, інноваційні рішення та адаптацію бізнес-моделей до нових соціально-економічних умов, що дозволить забезпечити післявоєнне відновлення і підвищення конкурентоспроможності регіону.

Отже, проблеми функціонування туристичного бізнесу Південного регіону України мають багатовимірний характер і включають безпекові, інфраструктурні, фінансові, ринкові та організаційно-управлінські аспекти. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, поєднання державної підтримки, приватних інвестицій та адаптації бізнес-моделей до нових соціально-економічних умов.

Висновки до 2 розділу

Туристично-рекреаційний потенціал Південного регіону характеризується багатством природних, культурно-історичних та соціально-економічних ресурсів. Узбережжя Чорного та Азовського морів, лікувальні курорти, національні парки, виноробні та етнокультурні осередки формують широкі можливості для розвитку різних видів туризму - курортно-рекреаційного, оздоровчого, культурно-пізнавального, гастрономічного та екологічного. Комплексне використання ресурсів дозволяє створювати

конкурентні DESTИНАЦІЇ та диверсифікувати туристичні продукти регіону, що забезпечує його економічний та соціальний розвиток.

Вплив воєнних дій на розвиток туристичної інфраструктури виявився руйнівним і багатовимірним. Обстріли, мінна небезпека, пошкодження транспортних вузлів, готельної та курортної інфраструктури, екологічні катастрофи (зокрема підлив Каховської ГЕС) суттєво знизили туристичну привабливість регіону. Водночас воєнний стан в країні стимулює необхідність післявоєнної модернізації, впровадження принципів сталого розвитку, інтеграції міжнародного досвіду та створення більш стійкої і адаптивної туристичної інфраструктури.

Сучасні тенденції та проблеми функціонування туристичного бізнесу свідчать про глибоку трансформацію галузі. Серед ключових тенденцій - переорієнтація туристичних потоків на внутрішній ринок, активна цифровізація послуг, розвиток рекреаційного, культурно-історичного та гастрономічного туризму, а також соціальна адаптація інфраструктури під потреби ВПО та гуманітарні потреби. Водночас існують проблеми, пов'язані з безпековими ризиками, руйнуванням інфраструктури, фінансовою нестабільністю, зміною структури попиту та недостатньою координацією між державними органами та бізнесом.

Сучасний стан туризму Південного регіону України відзначається одночасним поєднанням великих ресурсних можливостей і значних ризиків, пов'язаних із воєнними діями. Вирішення наявних проблем та використання нових тенденцій потребує комплексного підходу, який передбачає стратегічне планування, залучення інвестицій, модернізацію інфраструктури та впровадження інноваційних моделей ведення туристичного бізнесу, що дозволить відновити і підвищити конкурентоспроможність туристичної сфери регіону у післявоєнний період.

РОЗДІЛ 3

Перспективи та стратегічні напрями розвитку туризму в Південному регіоні України в повоєнний час

3.1 Рекомендації щодо відновлення та покращення розвитку туризму в Південному регіоні

Одеська область є одним із ключових регіонів України, який має вагомий соціально-економічний, культурний та рекреаційно-туристичний потенціал. В умовах сучасних викликів, спричинених воєнними діями, руйнуванням інфраструктури, скороченням туристичних потоків і зниженням інвестиційної активності, постає необхідність у розробці системних заходів, спрямованих на відновлення та підвищення конкурентоспроможності регіону.

З метою забезпечення ефективного відновлення туристичної та культурної сфери Одеської області доцільно реалізувати такі стратегічні напрями:

1. Першочерговим завданням має стати розробка комплексної регіональної програми «Відродження туристичного потенціалу Одещини». Її реалізація повинна передбачати:

- реконструкцію пошкоджених туристичних об'єктів, готелів, баз відпочинку, пляжних зон, морських портів і транспортних вузлів;
- модернізацію рекреаційних територій з урахуванням екологічних вимог та безпекових стандартів;
- залучення міжнародних фінансових інституцій (ЄБРР, USAID, ПРООН) для підтримки процесів реконструкції.

Запровадження програми сприятиме створенню нових робочих місць, пожвавленню економічної активності в прибережних громадах і поступовому поверненню внутрішнього та іноземного туриста до регіону.

2. З огляду на унікальне природне середовище області - лимани, заповідники, національні парки, узбережжя Чорного моря - важливою складовою стратегії має стати розвиток сталого туризму. Пропонується:

- *створити мережу еко-маршрутів у дельті Дунаю, на узбережжі лиманів, у парках «Тузлівські лимани» та «Нижньодністровський»;*
- запровадити систему сертифікації еко-туристичних об'єктів за європейськими стандартами;
- підтримати розвиток зелених садіб, фермерських господарств і виноробних турів у форматі «slow tourism».

Цей підхід дозволить забезпечити екологічну збалансованість, підвищити туристичну привабливість і створити умови для розвитку малого та середнього бізнесу.

3. Одним із пріоритетних напрямів має стати цифровізація туристичного сектору. Доцільно створити єдиний електронний портал «Visit Odesa Region», який включатиме інтерактивні карти, базу культурних об'єктів, систему бронювання, аналітику туристичних потоків і відкриті дані про інвестиційні можливості. Також необхідно розробити електронний реєстр культурної спадщини області, що дозволить забезпечити моніторинг стану пам'яток, контроль за реставраційними роботами та підвищити прозорість у використанні бюджетних і грантових коштів.

4. Важливою складовою сталого розвитку є підготовка фахівців нового покоління. Пропонується створити *Регіональний центр інновацій у туризмі та культурі на базі Одеського національного технологічного університету* спільно з міжнародними партнерами (програми Erasmus+, Creative Europe).

Основними напрямками діяльності Центру мають бути:

- професійна підготовка гідів, турменеджерів, фахівців готельно-ресторанної справи;
- проведення курсів з маркетингу територій, кризового управління та цифрових технологій у туризмі;

- реалізація молодіжних стартапів та грантових проєктів у сфері креативних індустрій.

5. Безпека та доступність є ключовими чинниками розвитку туризму. Необхідно забезпечити:

- модернізацію транспортних шляхів, що сполучають Одесу з Києвом, Миколаєвом, Ізмаїлом і Білгородом-Дністровським;
- відновлення морських пасажирських ліній і річкових маршрутів;
- впровадження системи «безпечних туристичних зон» з відеоспостереженням, інформаційними центрами та страховими механізмами для туристів.

6. Післявоєнне відновлення має супроводжуватися активною комунікаційною політикою. Рекомендується реалізувати регіональний бренд-проєкт *«Одещина - територія відновлення та натхнення»*, який включатиме:

- проведення культурно-мистецьких фестивалів, гастрономічних подій і туристичних форумів;
- колаборації з українськими та міжнародними тревел-блогерами;
- промоційні кампанії у соцмережах, спрямовані на внутрішніх і зовнішніх туристів.

7. Для залучення інвестицій доцільно запровадити систему ДПП у таких напрямках: реконструкція готелів і створення нових туристичних кластерів («Південна перлина», «Винні маршрути Бессарабії», «Дунайський туристичний шлях»); підтримка малого бізнесу через пільгові кредити, мікрогранти та податкові стимули; спільне управління культурними об'єктами та музейними комплексами. ДПП забезпечить гнучкість фінансування, підвищення ефективності використання ресурсів і створення конкурентного середовища на ринку туристичних послуг [51 - 62].

Таблиця 3.1

Рекомендації щодо відновлення розвитку туризму в Одеській області

Напрямок та пріоритет	Основні заходи	Очікувані результати	Відповідальні органи та партнери
Розробка регіональної програми післявоєнного відновлення туристичної інфраструктури	- Реконструкція зруйнованих туристичних об'єктів, готелів, пляжів, баз відпочинку; - Відновлення морських портів і транспортних вузлів; - Залучення міжнародних донорів (ЄБРР, USAID, ПРООН).	Відновлення туристичної привабливості регіону, створення нових робочих місць, стимулювання місцевої економіки.	Одеська ОВА, Мінінфраструктури, ДАРТ, міжнародні фінансові організації.
Розвиток сталого та екотуризму	- Створення еко-маршрутів у дельті Дунаю, на території нацпарків; - Сертифікація екооб'єктів за європейськими стандартами; - Підтримка зелених садів і винних маршрутів.	Збалансоване використання природних ресурсів, розвиток малого бізнесу, формування позитивного іміджу регіону.	Міндовкілля, ДАРТ, місцеві громади, туристичні асоціації.
Цифровізація туристичної та культурної сфери	- Створення порталу «Visit Odesa Region» з інтерактивними картами, бронюванням і аналітикою; - Формування електронного реєстру об'єктів культурної спадщини; - Впровадження системи онлайн-моніторингу стану пам'яток.	Прозорість фінансування, спрощення комунікації з туристами, залучення інвесторів через відкриті дані.	Мінцифра, ДАРТ, Департамент культури Одеської ОВА.
Підготовка кадрів і підтримка молоді	- Створення Регіонального центру інновацій у туризмі та культурі на базі університету; - Навчальні програми з маркетингу, кризового менеджменту, цифрових технологій; - Гранти та кредити для молодіжних стартапів.	Формування кваліфікованих кадрів, зменшення відтоку молоді, розвиток інноваційного туризму.	ОНТУ, ОНУ ім. І. Мечникова, Erasmus+, Creative Europe.
Відновлення транспортно-логістичної та безпекової інфраструктури	- Реконструкція доріг і мостів (Одеса-Київ, Одеса-Миколаїв, Одеса-Ізмаїл); - Відновлення морських та річкових маршрутів; - Запровадження системи «безпечних туристичних зон».	Підвищення мобільності, безпеки та доступності регіону для туристів і бізнесу.	Мінінфраструктури, Укравтодор, ДСНС, Одеська міська рада.
Формування позитивного туристичного іміджу регіону	- Бренд-кампанія «Одещина - територія відновлення та натхнення»; - Проведення фестивалів, форумів і гастрономічних подій; - Рекламні кампанії у медіа та соцмережах.	Зростання туристичних потоків, залучення інвесторів, покращення репутації регіону.	ДАРТ, Одеська ОВА, ЗМІ, тревел-блогери, туроператори.
Розвиток державно-приватного партнерства (ДПП)	- Залучення приватного сектору до реконструкції об'єктів; - Створення кластерів: «Південна перлина», «Винні маршрути Бессарабії»; - Податкові пільги для малого бізнесу.	Підвищення ефективності інвестицій, розвиток підприємництва, покращення якості туристичних послуг.	Мінекономіки, Одеська ОВА, бізнес-асоціації, ТПП.

Джерело: сформовано на основі [51 - 56]

Запропоновані заходи забезпечуть комплексне бачення післявоєнного розвитку Одеської області. Їх реалізація дозволить не лише відновити зруйновану інфраструктуру, але й закласти основу для сталого соціально-економічного зростання, інтеграції регіону у національний і міжнародний туристичний простір та підвищення якості життя населення. Запропоновані заходи спрямовані на формування нової моделі розвитку Одеської області, яка поєднує соціальну відповідальність, культурну інтеграцію, екологічну збалансованість і цифрову трансформацію. Комплексна реалізація цих рекомендацій дозволить не лише подолати наслідки воєнного стану, але й створити передумови для сталого зростання туристичної галузі, підвищення якості життя населення та формування позитивного міжнародного іміджу регіону як безпечного, відкритого та інноваційного простору Чорноморського узбережжя України [57 - 62].

Миколаївська область має значний туристичний потенціал завдяки узбережжю Чорного моря, природно-рекреаційним ресурсам та історико-культурній спадщині. Водночас розвиток туризму суттєво ускладнений наслідками війни, пошкодженням інфраструктури та зниженням туристичних потоків. Для відновлення та розвитку галузі необхідно реалізувати комплекс заходів: відновити готелі, бази відпочинку, транспортну та логістичну інфраструктуру; зберегти та реконструювати об'єкти культурної спадщини; підтримати малий та середній бізнес у сфері туризму через податкові пільги та грантові програми; сприяти розвитку внутрішнього туризму та формуванню нових тематичних маршрутів; посилити інформаційне просування регіону на національному та міжнародному рівнях; залучати міжнародну підтримку та інвестиції; підвищувати кваліфікацію працівників туристичної сфери. Впровадження цих заходів дозволить відновити туристичну привабливість регіону та забезпечити стійкий розвиток галузі в післявоєнний період.

Таблиця 3.2

Рекомендації щодо відновлення та покращення розвитку туризму в Миколаївській області

Напрями	Основні заходи	Очікувані результати	Відповідальні органи та партнери
Відновлення туристичної та культурної інфраструктури	- Реконструкція пошкоджених туристичних об'єктів, готелів, музеїв, театрів і баз відпочинку; - Відновлення туристичних зон у м. Миколаєві, Очакові, Коблевому, на узбережжі Чорного моря; - Створення програми фінансування відбудови за участю міжнародних донорів (UNESCO, ПРООН, ЄБРР).	Відновлення туристичної привабливості регіону, створення нових робочих місць, поживлення місцевої економіки.	Миколаївська ОВА, Мінінфраструктури, ДАРТ, міжнародні донори, приватні інвестори.
Розвиток сталого та екологічного туризму	- Розробка еко-маршрутів у нацпарках «Бузький Гард» і «Кінбурнська коса»; - Впровадження стандартів сталого туризму (Green Destinations); - Розвиток зелених садиб, еко-ферм і винних турів.	Рациональне використання природних ресурсів, розвиток внутрішнього туризму, підвищення зайнятості сільського населення.	Міндовкілля, ДАРТ, місцеві громади, громадські організації, туристичні асоціації.
Цифровізація сфери культури і туризму	- Створення інтерактивної онлайн-платформи «Visit Mykolaiv Region»; - Формування електронного каталогу культурних об'єктів і природних пам'яток; - Запровадження системи електронного моніторингу стану туристичних локацій.	Підвищення прозорості, відкритість даних, зручність для туристів і потенційних інвесторів.	Мінцифра, Департамент туризму Миколаївської ОВА, ІТ-компанії, освітні установи.
Підготовка кадрів для туристичної галузі та підтримка молоді	- Створення Центру туристичної освіти при ЧНУ ім. Петра Могили; - Проведення тренінгів із менеджменту, маркетингу, сервісу; - Грантова підтримка студентських стартапів у сфері туризму	Формування нової генерації фахівців, розвиток молодіжного підприємництва, підвищення якості послуг.	ЧНУ ім. Петра Могили, Erasmus+, ДАРТ, бізнес-партнери.
Відновлення транспортної та логістичної інфраструктури	- Ремонт і модернізація доріг Миколаїв–Одеса, Миколаїв–Херсон, Миколаїв–Київ; - Відновлення функціонування річкових і морських портів; - Розвиток внутрішніх водних маршрутів (туристичні круїзи по Південному Бугу).	Поліпшення транспортної доступності регіону, розширення туристичних потоків, підвищення безпеки подорожей.	Мінінфраструктури, Укравтодор, Миколаївська міська рада, ДСНС.
Промоція туристичного потенціалу області	- Запуск брендової кампанії «Миколаївщина - серце Південного Бугу»; - Проведення регіональних фестивалів, туристичних ярмарків, гастрономічних подій; - Співпраця з блогерами та ЗМІ для популяризації безпечних маршрутів.	Відновлення іміджу регіону, підвищення впізнаваності, стимулювання внутрішнього та зовнішнього туризму.	ДАРТ, Миколаївська ОВА, ГО «Visit Mykolaiv», ЗМІ, туристичні компанії.
Розвиток державно-приватного партнерства (ДПП)	- Створення туристичних кластерів «Південний шлях», «Винні маршрути Побужжя»; - Спільне фінансування відновлення баз відпочинку, кемпінгів, туристичних хабів; - Надання пільг для бізнесу, що інвестує у сферу туризму.	Підвищення ефективності інвестицій, стимулювання малого бізнесу, покращення якості послуг.	Мінекономіки, Миколаївська ОВА, ТПП, бізнес-асоціації, громади.

Джерело: сформовано на основі [52 - 59]

Реалізація зазначених рекомендацій сприятиме комплексному післявоєнному відновленню Миколаївської області, забезпечить інтеграцію регіону у загальноукраїнську туристичну систему та формування конкурентоспроможного туристичного продукту. Миколаївщина має потенціал стати центром екологічного, водного, гастрономічного та історико-культурного туризму, поєднавши природні ресурси з інноваційними управлінськими підходами.

Таблиця 3.3

Рекомендації щодо відновлення та розвитку туризму в Херсонській області

Напрямок	Рекомендації
Інфраструктура та транспорт	Реконструкція готельних комплексів, пляжних та рекреаційних зон; відновлення транспортної та логістичної інфраструктури для забезпечення зручного доступу туристів.
Культурна спадщина	Збереження та реставрація об'єктів культурної спадщини, включно з музеями, історичними будівлями та пам'ятками; створення інтерактивних екскурсійних програм.
Підтримка бізнесу	Надання податкових пільг та грантових програм для малого та середнього бізнесу у сфері туризму; сприяння розвитку локальних туристичних послуг.
Внутрішній туризм	Розробка нових тематичних маршрутів і екскурсійних продуктів; стимулювання подорожей українців у межах області.
Безпека та комфорт	Забезпечення безпечних умов для туристів; моніторинг об'єктів інфраструктури та запровадження стандартів безпеки.
Маркетинг та просування	Активне інформаційне та маркетингове просування Херсонщини на національному та міжнародному рівнях; використання цифрових платформ та соціальних мереж.
Міжнародна підтримка та інвестиції	Залучення міжнародних грантів, інвестицій та партнерств для відновлення інфраструктури та культурних об'єктів; співпраця з організаціями типу ЮНЕСКО.

Джерело: сформовано на основі [54 - 62]

Для ефективного подолання наслідків війни та поступового відновлення соціально-економічного потенціалу Херсонської області необхідно реалізувати комплекс системних заходів, спрямованих на стабілізацію, розвиток і захист культурної спадщини, а також на відновлення туристичного потенціалу регіону. Запропоновані нижче рекомендації охоплюють стратегічні напрями державного, регіонального та громадського рівнів управління відновленням територій.

1. Створення державної програми відродження туристично-культурної інфраструктури. Першочерговим завданням є формування цільової державної програми з відновлення туристичної та культурної інфраструктури Херсонщини. Програма має передбачати реконструкцію зруйнованих і пошкоджених пам'яток архітектури, музеїв, театрів, готелів і туристичних баз, відновлення музейних фондів та архівів, що зазнали втрат під час окупації, а також створення прозорого механізму фінансування з залученням міжнародних донорів - UNESCO, ПРООН, ЄБРР, ЄІБ, та приватних інвесторів.

Реалізація програми дозволить швидше відновити робочі місця у сфері культури та туризму, стимулювати місцеве підприємництво й забезпечити економічне пожвавлення регіону. Важливою складовою є запровадження системи моніторингу ефективності використання коштів, що сприятиме прозорості процесів реконструкції та зміцненню довіри міжнародних партнерів.

2. Розробка регіональної концепції сталого туризму. Необхідно розробити регіональну концепцію сталого туризму, засновану на принципах екологічної безпеки, соціальної інклюзії та культурної інтеграції. У післявоєнний період пріоритетним напрямом має стати розвиток внутрішнього туризму та підтримка таких його форм, як:

- зелений туризм, що поєднує активний відпочинок із мінімальним впливом на екосистему;
- історико-культурний туризм, орієнтований на популяризацію історичної спадщини регіону;
- екотуризм і релігійний туризм, які відображають духовно-етичні цінності та локальні традиції.

Завдяки вигідному географічному положенню - дельті Дніпра, узбережжю Чорного моря та численним заповідним територіям - Херсонщина має потенціал стати моделлю екологічно збалансованого відновлення туризму. Розробка нових маршрутів і створення еко-станцій уздовж річкових і морських зон сприятимуть зайнятості населення та залученню інвестицій.

3. Впровадження електронної системи обліку культурних об'єктів. Важливим кроком є створення єдиного електронного реєстру культурної спадщини Херсонської області. Така система дозволить систематично відстежувати стан збереження пам'яток, забезпечить контроль за реставраційними роботами, мінімізує ризики втрати або незаконного переміщення експонатів, а також спростить процедури страхування та фінансування об'єктів культури. Цифровізація у сфері культурної спадщини стане запорукою прозорості, дозволить залучати міжнародні гранти та створить умови для ефективного управління культурними ресурсами.

4. Підготовка кадрів і підтримка молоді у сфері туризму. Для забезпечення сталого розвитку регіону необхідно інвестувати у людський капітал. Пропонується створити Регіональний центр підготовки кадрів у сфері туризму та культури на базі Херсонського державного університету у співпраці з профільними установами України та ЄС.

Основні напрями діяльності центру мають охоплювати:

- підготовку гідів, культурних менеджерів, фахівців готельно-ресторанної справи;
- тренінги з кризового менеджменту, туристичного маркетингу, екоорієнтованого бізнесу;
- підтримку молодіжних ініціатив через грантові програми, стипендії та пільгові кредити для створення малого бізнесу.

Що сприятиме зменшенню відтоку молоді, формуванню нової генерації управлінців і підвищенню конкурентоспроможності туристичних послуг регіону.

5. Відновлення безпекової та транспортної інфраструктури. Безпека - основний чинник відродження туризму. Необхідно здійснити капітальне відновлення транспортно-логістичної мережі, зокрема реконструкцію автомобільних доріг, мостів, залізничних сполучень, модернізацію річкових портів і створення безпечних туристичних маршрутів із відповідним супроводом. Запровадження систем страхування туристів та інфраструктури від

воєнних ризиків підвищить рівень довіри до регіону. Покращення транспортних зв'язків між Херсоном, Миколаєвом, Одесою та Києвом сприятиме поверненню туристичних потоків і розвитку внутрішніх перевезень.

6. Формування позитивного іміджу та промоція регіону. Відновлення туристичної привабливості неможливе без формування позитивного іміджу регіону. Доцільно реалізувати інформаційну кампанію «Херсонщина - серце Півдня України», що передбачатиме популяризацію нових безпечних маршрутів, проведення культурно-мистецьких заходів, активну присутність у медіа та співпрацю з тревел-блогерами. Участь Херсонщини в національних і міжнародних туристичних виставках сприятиме підвищенню впізнаваності регіону, залученню туристів і потенційних інвесторів.

7. Розвиток державно-приватного партнерства. Для стабільного економічного відновлення необхідно впровадити механізми державно-приватного партнерства (ДПП) у сфері туризму, культури та креативної економіки. Доцільним є спільне фінансування реконструкції готелів, баз відпочинку, музеїв, створення нових туристичних кластерів («Дніпровський шлях», «Винні маршрути Таврії») і залучення приватного сектору до управління культурними об'єктами. ДПП сприятиме зростанню зайнятості, розвитку малого бізнесу та підвищенню якості туристичних послуг, що створить основу для сучасного туристичного кластеру, що інтегруватиме природні, історичні та культурні ресурси регіону [57 - 62].

Комплексна реалізація запропонованих заходів дасть змогу не лише компенсувати втрати, завдані воєнним станом, а й створити нову модель регіонального розвитку, засновану на культурі, освіті, туризмі та сталому використанні природних ресурсів. Відновлена Херсонщина має потенціал стати символом відродження українського Півдня, прикладом успішної післявоєнної реабілітації, де поєднуються державна підтримка, міжнародна допомога та активна участь місцевих громад.

3.2 Розробка авторської концепції екотуру «Дунайський оселедець»

За прогнозами Всесвітньої туристичної організації, у третьому тисячолітті значного розвитку набудуть культурно-пізнавальний, тематичний, пригодницький та екологічний види туризму. Урбанізація, висока мобільність населення, ізолюваність людей від природного середовища та погіршення екологічної ситуації через антропогенний вплив сприяють зростанню попиту на екотуризм. У багатьох країнах світу екологічний туризм уже демонструє економічну ефективність, забезпечуючи прибуток організаторам та незабутні враження туристам.

В Україні та окремих її регіонах розробляються конкретні стратегії розвитку туризму, де важливе місце відводиться екологічним формам. Особливо цінним є пониззя Дунаю, що вирізняється біологічним різноманіттям і природними ресурсами. Унікальність цього регіону зумовлена Кілійською дельтою - наймолодшою і найдинамічнішою ділянкою Дунайської дельти, а також численними прісноводними водоймами, включно з лиманами. Значна площа водно-болотних угідь представлена очеретяними плавнями з мережею проток, каналів і озер. На обмеженій території співіснують різноманітні наземні екосистеми: заплавні ліси, луки, солончаки, піски, залишки степів. У густонаселеній Європі дельта Дунаю є своєрідною природною оазою серед інтенсивно освоєних степів півдня України.

Для охорони природних комплексів Придунайського регіону, відповідно до Указу Президента України від 10 серпня 1998 року №861/98, на базі природного заповідника «Дунайські плавні» було створено Дунайський біосферний заповідник. Він включає водно-болотні угіддя міжнародного значення (Рамсарські території) та є місцем існування численних рідкісних видів флори і фауни, занесених до Червоної книги України та міжнародних червоних списків. До складу заповідника входять різні зони: заповідна,

буферна, регульованого заповідного режиму та зони антропогенних ландшафтів.

На території заповідника зареєстровано 953 види судинних рослин, з яких 20 входять до Червоної книги України, 11 - до Європейського червоного списку. В акваторії мешкають 90 видів риб, із яких 15 включені до Червоної книги України, 7 - до Європейського червоного списку. Орнітофауна нараховує 255 видів птахів (62 % видів України), із яких 41 вид занесений до Червоної книги України, 7 - до Європейського червоного списку. Виявлено 42 види ссавців, а саме видра, морська свиня, перев'язка, сліпак білозубий, тюлень-монах, афаліна, дельфін-білобочка, кіт лісовий тощо (13 видів - Червоної книги України) та понад 800 видів комах, серед яких 36 видів охороняються в Україні, а 15 - на європейському рівні. Крім того, на території заповідника зареєстровано 11 видів земноводних і 5 видів плазунів.

Правове регулювання біосферного заповідника дозволяє поєднувати охорону природи з раціональним використанням ресурсів, включно з наданням рекреаційних послуг. Розвиток екологічного туризму та екскурсійної діяльності є ефективним засобом природоохоронної пропаганди і формування екологічної свідомості населення. Зростаючий інтерес до Дунайського біосферного заповідника проявляється як з боку міжнародної наукової спільноти, так і серед туристів, що обумовлює необхідність розробки екологічно збалансованих туристичних маршрутів.

Екологічний туризм поєднує рекреаційну діяльність з охороною природи. Його розвиток потребує ефективного управління та моніторингу для запобігання шкоди природним екосистемам. Інформаційно-туристичний центр заповідника забезпечує туристів знаннями про природоохоронний статус території, правила збереження флори і фауни, а також культурно-історичні аспекти регіону.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку туристичної індустрії, одним із найбільш перспективних напрямів є інтеграція культурно-пізнавального, пригодницького та екологічного туризму. На південному заході Одеської

області, на лівому березі Дунаю, перед його впадінням у Чорне море, розташоване місто Вилкове — унікальний населений пункт, де річкова мережа органічно інтегрована в міську структуру. Вулицями Вилкового слугують канали та протоки, а основним транспортом є човни, що надає місту метафоричну назву «українська Венеція». Така організація простору створює неповторний ландшафт, який поєднує природні і антропогенні елементи, формуючи високу привабливість для туристів.

Історично територія дельти Дунаю мала велике стратегічне та економічне значення: вона була місцем проживання різних племен та державних утворень - від скіфів та сарматів до давньоримських колоній, а згодом входила до складу Молдавського князівства і тривалий час контролювалася Османською імперією. Рибальство та торгівля відігравали визначальну роль у формуванні місцевих культурних і соціальних практик. Перші постійні поселення дельти, засновані старообрядцями - «липованами», виникли у 1746 році. Мешканці освоювали багністі плавні, облаштовували житлові та господарські споруди, розвивали традиції рибальства, формували сімейні династії та унікальний мовний і культурний континуум, що зберігся до сьогодні.

Природний потенціал регіону вражає різноманітністю екосистем. Дельта Дунаю відзначається багатством водно-болотних угідь, заплавних лісів, луків, солончаків та залишків степових масивів. Дунайський біосферний заповідник, створений у 1998 році на базі природного заповідника «Дунайські плавні», охороняє унікальні природні комплекси та надає можливості для раціонального рекреаційного використання території.

Пропонуємо захопливий тур «Дунайський оселедець», який поєднує культурно-пізнавальні, пригодницькі та екологічні види туризму, даруючи незабутні враження від Придунайського краю.

Екомаршрут проходить через Вилкове - місто, яке називають «українською Венецією». Тут канали та протоки слугують вулицями, а човен - головним транспортом, створюючи неповторний водний лабіринт, де кожен куточок просякнутий історією та місцевим колоритом. Вилкове виросло на

місці стародавніх поселень, заснованих липованами - послідовниками старообрядницької традиції, які ще в 1746 році освоїли багністі плавні дельти Дунаю. Їхня відвага та витривалість дозволили створити справжню «річкову цивілізацію», що збереглася і сьогодні в традиціях рибальства, мові та культурі місцевих жителів.

Природна цінність регіону вражає: дельта Дунаю та територія Дунайського біосферного заповідника - це оаза первозданної природи, де водно-болотні угіддя поєднуються з заплавленими лісами, луками та залишками степових масивів. В екосистемах заповідника мешкають понад 250 видів птахів, 41 вид ссавців, 97 видів риб, включно з унікальним дунайським оселедцем, а також безліч рідкісних та охоронюваних видів рослин і комах.

Під час туру матимете унікальну можливість спостерігати дику природу, відчуючи себе частиною екосистеми, а також дізнатися про заходи з охорони природи та долучитися до практичних екологічних проєктів. Відвідування Інформаційно-туристичного центру заповідника надасть цінну інформацію про історію та природу регіону, а екологічна просвіта допоможе сформувати усвідомлене ставлення до навколишнього середовища. Культурна програма туру включає авторський краєзнавчий музей «Будинок рибака» у Вилковому, де експозиції знайомлять із побутом старообрядців та народів Бессарабії, історією Задунайської Січі, російсько-турецьких воєн і Великої Вітчизняної війни. Особливу увагу привертає місцева кулінарна традиція - юшка в «саламурі», яка передає унікальний смак та аромат регіону.

Пропонуємо екотур «Дунайський оселедець» - це комплексне ознайомлення з регіоном: відвідування дельти Дунаю та заповідних островів із первозданною рослинністю, спостереження за багатством фауни (понад 250 видів птахів та 40 видів ссавців, унікальні види риб, серед яких дунайський оселедець). У Вилковому пропонується огляд авторського краєзнавчого музею «Будинок рибака» та пам'ятника рибалці, де представлені експонати з історії старообрядців та регіону Бессарабії. У місті Ізмаїл програма включає прогулянку на теплоході по Дунаю та відвідування регіонального

ландшафтного парку «Ізмаїльські острови» (острови Малий Татару та Кислицький).

Екотур «Дунайський оселедець» - це не просто подорож, а занурення у живу історію, неповторну природу та автентичну культуру Придунайського регіону. Він дає змогу поєднати відпочинок, пригоди та навчання, створюючи незабутні враження та водночас підтримуючи збереження природної та культурної спадщини. Кожен день туру стає окремою пригодою, де туристи відкривають для себе дивовижний світ річкових плавнів, унікальні острови, традиції місцевих жителів та багатство дельтової природи.

Авторська концепція екотуру «Дунайський оселедець» передбачає створення комплексного туристичного продукту, який поєднує культурно-пізнавальні, пригодницькі та екологічні компоненти. Програма туру орієнтована на активне залучення туристів до пізнання природних, історико-культурних та соціальних особливостей Придунайського регіону, зокрема дельти Дунаю та м. Вилкове, що є унікальною природною і культурною територією України.

Концепція базується на принципах сталого та екологічно збалансованого розвитку туризму, що передбачає:

1. Збереження природних ресурсів – тур організовується з урахуванням обмежень біосферного заповідника, мінімізації негативного впливу на флору та фауну, підтримки чистоти водних масивів та заповідних територій.

2. Екологічна просвіта туристів – під час туру передбачено екскурсії до Дунайського біосферного заповідника з науковим супроводом, відвідування Інформаційно-туристичного центру та ознайомлення з природоохоронними програмами регіону.

3. Культурно-пізнавальна складова – відвідування м. Вилкове («українська Венеція»), знайомство з історією заселення дельти Дунаю, культурними традиціями липованської громади, музеями та історичними об'єктами регіону.

4. Пригодницька складова – водні маршрути на човнах та теплоходах по каналах та протоках дельти Дунаю, огляд мальовничих островів, прогулянки по заповідних плавнях та ландшафтних парках.

5. Гастрономічний компонент – ознайомлення з локальною рибальською кухнею, дегустація традиційних страв, зокрема юшки в «саламурі», що дозволяє поєднати природне і культурне багатство регіону з гастрономічним досвідом.

Розроблена авторська програма передбачає глибоке занурення у природне середовище та місцеву культуру. Основна мета туру – формування у туристів усвідомленого ставлення до природи та історико-культурної спадщини регіону, одночасно сприяючи економічному відновленню туристичної галузі.

Запропонований підхід забезпечує не лише привабливий туристичний продукт, а й стимулює розвиток сталого туризму, популяризацію природоохоронних територій та створює умови для залучення місцевого населення до активної участі в туристичній діяльності.

Таблиця 3.4

Підсумкова характеристика екотуру «Дунайський оселедець»

Показник	Значення
Тривалість	4 дні / 3 ночі
Формат	Екотур із культурно-пізнавальними елементами
Рівень комфорту	Середній / комфорт
Регіон	Одеська область, Вилкове, Дунайська дельта
Сезон проведення	квітень – жовтень

Комплексна організація маршруту дозволяє поєднати природоохоронний, культурно-пізнавальний та пригодницький туризм, сприяючи поглибленому вивченню регіону, залученню туристів до охорони природи та збереженню культурної і природної спадщини для майбутніх поколінь. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним тенденціям розвитку сталого туризму та підкреслює високий рекреаційний потенціал Придунайського регіону.

3.3 Авторська пропозиція програми екологічного туру «Дунайський оселедець» та розрахунок його вартості

Авторська пропозиція передбачає створення комплексного екопродукту «Дунайський оселедець», який:

1. Поєднує екологічний туризм із культурно-пізнавальними та пригодницькими компонентами.
2. Включає взаємодію туристів із природними екосистемами та місцевою культурою через інтерактивні заходи та майстер-класи.
3. Залучає до збереження природи через участь у волонтерських та освітніх проєктах, підвищуючи рівень екологічної свідомості.
4. Створює нові маршрути та туристичні продукти, що сприяють сталому розвитку регіону, розвитку локального бізнесу та популяризації природоохоронних територій.

Програма екотуру «Дунайський оселедець»

День 1. Прибуття та знайомство з регіоном

- Трансфер до м. Вилкове – поселення в екологічних готелях або приватних садибах.
- Оглядова екскурсія Вилковим - знайомство з «українською Венецією», прогулянка по каналам на човнах, огляд архітектурних особливостей та дерев'яних містків.
- Відвідування музею «Будинок рибака» - історія старообрядців, рибальських традицій, експозиції Задунайської Січі та Бессарабії.
- Гастрономічна дегустація – традиційна рибальська юшка в «саламурі» з місцевими травами.

День 2. Екологічна експедиція дельтою Дунаю

- Виїзд на човнах у дельту Дунаю – спостереження за водно-болотними угіддями та авіауною (понад 258 видів птахів).

- Екологічна програма в Дунайському біосферному заповіднику - екскурсія з науковим супроводом, ознайомлення з рослинними та тваринними угрупованнями, участь у моніторингу рідкісних видів.

- Прогулянка островами та плавнями – знайомство з первозданими ландшафтами, фотосафари, короткі походи по суші.

- Майстер-клас із збереження природи – ознайомлення з методами охорони природи та сталого використання ресурсів.

День 3. Культурно-пізнавальна складова та історія регіону

- Екскурсія до Ізмаїла - прогулянка на теплоході р. Дунай, відвідування регіонального ландшафтного парку «Ізмаїльські острови» (Малий Татару, Кислицький).

- Огляд культурних та історичних об'єктів – знайомство з історією міста, місцевими ремеслами та традиціями.

- Вечірня інтеграційна програма – обмін враженнями, тематичні лекції з екології та історії дельти Дунаю.

День 4. Пригодницький та рекреаційний блок

- Активні водні маршрути – веслування, спостереження за флорою та фауною, фото.

- Природні майданчики для відпочинку та пікніку – організація екологічно безпечних зон відпочинку, дегустація локальних продуктів.

- Заключна екологічна сесія – підведення підсумків спостережень, рекомендації щодо сталого туризму, участь у локальних природоохоронних проєктах.

Особливості та переваги туру

- Поєднання екологічного, культурного та пригодницького туризму в одному маршруті.

- Акцент на просвіту туристів, формування екологічної свідомості та відповідальної поведінки на природоохоронних територіях.

- Використання локальних ресурсів та традицій, залучення місцевого населення до туристичних послуг.

- Стимулювання відновлення туристичної галузі регіону через розвиток нових маршрутів і підвищення привабливості Придунайського краю.

Таблиця 3.5

Авторська пропозиція програми першого дня екологічного туру «Дунайський оселедець»

Години	Місце	Локація	Тип активності
1 день. Знайомство з Вилковим – «українською Венецією»			
06:00-10:00	м. Вилкове	Трансфер, поселення	Прибуття групи, розміщення в екологічних садибах або готелях зеленого туризму
10:00-11:00	Вилкове	Орієнтаційна зустріч	Знайомство з програмою туру, правилами екологічної поведінки
11:00-13:00	Вилкове	Оглядова екскурсія	Прогулянка каналами, огляд дерев'яної забудови, знайомство з особливостями містобудування
13:00-14:00	Кафе	Обід	Страви з місцевої риби, ознайомлення з гастрономічними особливостями регіону
14:00-16:00	Музей «Будинок рибака»	Культурно-пізнавальна активність	Вивчення історії старообрядців, Задунайської Січі, локальних ремесел
16:00-18:00	Центр Вилкового	Вільний час, фотосесія	Самостійне знайомство з містом, відпочинок
18:00-20:00	Екотаверна	Вечеря-дегустація	Дегустація «юшки в саламурі», локального вина, презентація рибальських традицій
20:00-21:00	Вилкове	Вечірній колообіг	Рефлексія, знайомство учасників, обговорення вражень першого дня

Перший день екологічного туру «Дунайський оселедець» побудований таким чином, щоб поступово занурити учасників у природне та культурне середовище Вилкового – «української Венеції». Програма поєднує трансфер і поселення, ознайомчі екскурсії, культурно-пізнавальні заходи та дегустацію місцевих страв, забезпечуючи гармонійне поєднання відпочинку, навчання та екологічної просвіти. Учасники отримують змогу ознайомитися з історією регіону, традиціями місцевого населення та унікальною природою дельти Дунаю, що формує повне та цілісне враження про територію і створює основу для активного залучення до наступних днів туру.

Таблиця 3.6

Авторська пропозиція програми другого дня екологічного туру
«Дунайський оселедець»

Години	Місце	Локація	Тип активності
2 день. Дельта Дунаю – серце дикої природи			
07:00–08:00	Вилкове	Сніданок	Легкий сніданок перед виїздом
08:00–10:00	Дельта Дунаю	Екологічна експедиція	Виїзд човнами у водно-болотні угіддя, спостереження за птахами (пелікани, чаплі)
10:00–12:00	Біосферний заповідник «Дунайські плавні»	Польова екскурсія	Ознайомлення з флорою та фауною заповідника, навчальні коментарі гіда-еколога
12:00–13:00	Польова база, кемпінг	Обід	Пікнік серед природи
13:00–15:00	Острови дельти	Фото-сафарі	Зйомка дикої природи, практикум з екофотографії
15:00–17:00	Біосферний заповідник	Майстер-клас	Навчання методам біообліку, участь у волонтерській екологічній акції
17:00–19:00	Вилкове	Повернення, відпочинок	Вільний час, купівля місцевих сувенірів
19:00–20:30	Локальна садиба	Вечеря	Домашня кухня, обговорення результатів спостережень
20:30–21:30	Вилкове	Вечірня зустріч	Презентація екологічних ініціатив регіону, інтерактивна дискусія

Другий день екологічного туру «Дунайський оселедець» присвячений безпосередньому зануренню в унікальні екосистеми дельти Дунаю та ознайомленню з природним багатством біосферного заповідника «Дунайські плавні». Програма поєднує активне спостереження за флорою і фауною, польові екскурсії, практикуми з екофотографії та участь у волонтерських заходах, що сприяє формуванню екологічної свідомості учасників. Такий формат дозволяє не лише отримати глибокі знання про природні особливості регіону, а й практично долучитися до збереження природи, підвищуючи рівень відповідального та усвідомленого туризму.

Таблиця 3.7

Авторська пропозиція програми третього дня екологічного туру
«Дунайський оселедець»

Години	Місце	Локація	Тип активності
3 день. Культура, історія та інтеграція			
07:30–08:30	Вилкове	Сніданок	Традиційні місцеві страви
08:30–10:30	Вилкове - Ізмаїл	Трансфер та теплоходна прогулянка	Ознайомлення з річкою Дунай, ландшафтними особливостями дельти
10:30–13:00	м. Ізмаїл	Культурно-пізнавальна екскурсія	Відвідування Ізмаїльської фортеці, музеїв, історичних пам'яток
13:00–14:00	Ресторан Ізмаїла	Обід	Гастрономічна дегустація бессарабської кухні
14:00–16:00	Ізмаїл	Етнографічний блок	Відвідування майстерень народних ремесел, участь у гончарному чи лозоплетінні
16:00–18:00	Ізмаїл та повернення до Вилкового	Вільний час та переїзд	Відпочинок, закупівля локальних продуктів
18:00–20:00	Вилкове	Інтеграційна програма	Обмін враженнями, лекція про історію дельти Дунаю, створення колективної еко-мапи
20:00–21:30	Вилкове	Вечеря	Святкова вечеря з музичним супроводом місцевого фольклорного гурту

Третій день екологічного туру «Дунайський оселедець» спрямований на культурно-історичне пізнання регіону та інтеграцію учасників у локальне середовище. Програма поєднує подорож річкою Дунай, екскурсії Ізмаїлом, знайомство з народними ремеслами та бессарабською кухнею, що розкриває багатокультурну ідентичність Подунав'я. Завершальний етап туру — інтеграційна програма у Вилковому — формує у туристів глибше усвідомлення екологічної та культурної цінності регіону, сприяє розвитку міжособистісної взаємодії та створює підґрунтя для подальшої екологічної активності учасників.

Таблиця 3.8

Авторська пропозиція програми четвертого дня екологічного туру
«Дунайський оселедець»

Години	Місце	Локація	Тип активності
4 день. Активний еко-релакс і підсумки туру			
07:30–08:30	Вилкове	Сніданок	Підготовка до активного дня
08:30–11:00	Дельта Дунаю	Пригодницький блок	Веслування на байдарках, спостереження за природними ландшафтами
11:00–13:00	Природні майданчики	Екопікнік	Відпочинок на природі, дегустація локальних сирів, меду, риби
13:00–15:00	Біосферний заповідник	Екологічна сесія	Обговорення результатів туру, підготовка рекомендацій для екоосвідомленої поведінки
15:00–16:00	Вилкове	Підведення підсумків	Рефлексія, вручення сертифікатів учасникам
16:00–20:00	Вилкове	Виїзд та завершення туру	Трансфер до м. Одеси

Четвертий день екологічного туру «Дунайський оселедець» має підсумковий та водночас рекреаційний характер, поєднуючи активний відпочинок і рефлексію. Програма орієнтована на гармонійне завершення туру через інтеграцію фізичної активності (байдаркові прогулянки), гастрономічного досвіду та екоосвітньої взаємодії. Екопікнік і підсумкова сесія сприяють закріпленню знань про екологічну культуру та формуванню спільних рекомендацій для сталого туризму. Завершення подорожі символізує усвідомлення природного потенціалу Дунайського регіону як основи для його екологічно відповідального розвитку та туристичної привабливості.

У вартість не включено:

- особисті витрати (сувеніри, додаткові дегустації, кава тощо);
- алкогольні напої;
- додаткові розваги поза програмою.

Таблиця 3.9

Очікувані результати від програми екотуру «Дунайський оселедець»

День	Місце та локація	Тип активності	Деталі та мета	Очікувані результати, вплив на туризм і екологію
1	м. Вилкове	Трансфер та поселення	Прибуття, розміщення в екологічних готелях або приватних садибах	Підтримка локальної інфраструктури, підвищення доходів громад
	Вилкове	Оглядова екскурсія	Прогулянка по каналах та вулицях «української Венеції», знайомство з архітектурою та містобудуванням	Формування культурної свідомості, залучення туристів до історико-архітектурної спадщини
	Музей «Будинок рибача»	Культурно-пізнавальна	Експозиції старообрядців, історія Задунайської Січі, Бессарабії, локальні ремесла	Популяризація культурної спадщини, збереження традицій та ремесел
	Вилкове	Гастрономія	Дегустація рибальської юшки в «саламурі», знайомство з місцевими кулінарними традиціями	Підтримка локальних виробників, формування гастрономічного іміджу регіону
2	Дельта Дунаю	Екологічна експедиція	Поїздка на човнах, спостереження за водно-болотними угіддями та птахами	Екологічна освіта туристів, підвищення обізнаності про охорону природи
	Біосферний заповідник «Дунайські плавні»	Екскурсія та екологія	Ознайомлення з флорою та фауною, участь у моніторингу рідкісних видів	Залучення до наукового моніторингу, формування екологічної відповідальності
	Дельта Дунаю	Прогулянка островами	Фото, короткі походи по суші, знайомство з ландшафтами	Пропаганда сталого туризму, популяризація природних об'єктів
	Біосферний заповідник	Майстер-клас	Вивчення методів охорони природи та сталого використання ресурсів	Практичне впровадження принципів сталого туризму, навчання місцевих гідів
3	м. Ізмаїл	Прогулянка на теплоході	Ознайомлення з річкою Дунай та регіональним ландшафтним парком «Ізмаїльські острови»	Підтримка водного туризму, розвиток річкових маршрутів
	Ізмаїл	Культурно-пізнавальна екскурсія	Відвідування історичних пам'яток, знайомство з локальною культурою та ремеслами	Популяризація історико-культурних ресурсів, залучення туристів
	Ізмаїл та Вилкове	Інтеграційна програма	Обмін враженнями, лекції з екології та історії дельти Дунаю	Підвищення екологічної та культурної свідомості туристів
4	Дельта Дунаю	Пригодницький блок	Активні водні маршрути, веслування, спостереження за флорою та фауною	Стимулювання активного туризму, формування рекреаційного потенціалу
	Природні майданчики	Рекреація та відпочинок	Пікнік, дегустація локальних продуктів, відпочинок на природі	Підтримка локальної економіки, формування туристичної привабливості регіону
	Біосферний заповідник	Екологічна сесія	Підведення підсумків, участь у локальних природоохоронних проєктах, формування екоосвідомості	Створення довгострокових екологічних ініціатив, залучення туристів до охорони природи

Авторська розробка дозволяє чітко показати вплив туризму на економіку, екологію та культурну спадщину регіону, що робить екотур «Дунайський

оселедець» авторською пропозицією туристичного продукту зі стратегією відновлення туристичної галузі.

Таблиця 3.10

Проектна калькуляція витрат на 1 особу екологічного туру «Дунайський оселедець»

Стаття витрат	Характеристика	Вартість, грн
Транспорт	Оренда автобуса Одеса - Вилкове - Ізмаїл - Одеса (пальне, водій, парковки)	1 200
Проживання (3 ночі)	Еко-готель у Вилковому, 2-місні номери, еко-зручності	2 100 (700 × 3)
Харчування (3-разове)	Сніданок, обід, вечеря, локальні продукти, дегустаційні страви	1 200 (400 × 3)
Екскурсійне обслуговування	Місцеві гіді, екологічні та культурні екскурсії (Вилкове, Ізмаїл, заповідник)	800
Човнова експедиція по дельті	Оренда човнів, пальне, гід-еколог	600
Вхідні квитки, музеї, майстер-класи	Музей «Будинок рибака», ремісничі заняття, заповідник	300
Еко-матеріали та майстер-клас	Матеріали для екоакції, інформаційні буклети	150
Страховання туристів	Медичне + від нещасного випадку	100
Резервний фонд (5%)	Непередбачувані витрати, логістика	250
Разом на 1 особу		6 700 грн

Наведемо детальний розрахунок собівартості 4-денного екотуру «Дунайський оселедець» для групи 10 осіб із виїздом з Одеси, проживанням в еко-готелі, триразовим харчуванням та повним програмним забезпеченням.

Загальна вартість для групи (10 осіб):

$$6\,700 \text{ грн} \times 10 \text{ осіб} = 67\,000 \text{ грн}$$

У вартість включено:

- транспортне обслуговування по маршруту;
- проживання в еко-готелі (3 ночі);
- триразове харчування (з дегустаціями локальних страв);
- екскурсії за програмою (Вилкове, Ізмаїл, Дунайський біосферний заповідник);
- послуги гідів, інструкторів, екологів;
- страхування туристів;

- участь у майстер-класах та екоакціях.

Висновки до 3 розділу

Проаналізовано перспективи та стратегічні напрями розвитку туризму в Південному регіоні України в умовах повоєнного відновлення. Проведений аналіз підтвердив наявність значного природно-ресурсного, культурно-історичного та соціально-економічного потенціалу, зокрема дельти Дунаю, біосферних заповідників, історичних міст та локальних гастрономічних традицій, що створює основу для формування конкурентоспроможних туристичних продуктів.

Рекомендації щодо відновлення та розвитку туристичної галузі регіону передбачають комплекс заходів: модернізацію інфраструктури та транспортної доступності, розвиток екологічно орієнтованих маршрутів, підтримку локального бізнесу та співпрацю з міжнародними туристичними організаціями, інтеграцію цифрових технологій для промоції регіону, а також впровадження безпечних та сталих стандартів туристичного обслуговування.

Розроблена авторська концепція екотуру «Дунайський оселедець» демонструє ефективну модель інтеграції культурно-пізнавальних, пригодницьких та екологічних форм туризму. Програма туру передбачає не лише рекреаційне та освітнє задоволення потреб туристів, але й їхню участь у природоохоронних і волонтерських ініціативах, сприяючи екологічній просвіті та формуванню відповідальної туристичної поведінки.

Авторська пропозиція програми туру з погодинним розкладом, визначеними локаціями та типами активності підтверджує практичну реалізацію стратегії сталого туризму, сприяє підвищенню привабливості регіону для внутрішніх та міжнародних туристів, а також стимулює економічний розвиток територій.

Таким чином, стратегічний розвиток туристичної галузі Південного регіону України в повоєнний період потребує комплексного підходу, який поєднує економічну ефективність, збереження природних і культурних ресурсів та соціальну відповідальність. Впровадження запропонованих заходів та авторської концепції екотуру «Дунайський оселедець» забезпечить довгострокове відновлення туристичної активності, формування сталих туристичних маршрутів та підвищення конкурентоспроможності регіону на національному та міжнародному рівнях.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було систематизовано науково-теоретичні підходи до вивчення туризму в регіональному контексті, що створило надійну методологічну основу для подальшого аналізу туристичного потенціалу Південного регіону України. Встановлено, що різні види туризму - рекреаційний, культурно-пізнавальний, гастрономічний, екологічний та спортивний - забезпечують диференціацію туристичної діяльності, формують специфічні потреби туристів і стимулюють розвиток відповідної інфраструктури, що, в свою чергу, підвищує соціально-економічну привабливість регіонів.

Проаналізовано природні, культурно-історичні та соціально-економічні ресурси Південного регіону, включно з узбережжями Чорного та Азовського морів, національними парками, курортами, етнокультурними осередками та виноробними регіонами, які створюють значний потенціал для розвитку різних форм туризму та формування конкурентних дестинацій.

Виявлено негативний вплив воєнних дій на туристичну інфраструктуру, транспортні вузли та природні ресурси регіону, що суттєво знизило туристичну привабливість. Разом із тим, сучасні тенденції, такі як переорієнтація на внутрішній туризм, цифровізація послуг, розвиток рекреаційних, культурно-історичних та гастрономічних продуктів, а також соціальна адаптація інфраструктури для потреб ВПО, створюють умови для формування нових стратегічних напрямів розвитку.

Розробка авторської концепції екотуру «Дунайський оселедець» демонструє практичну реалізацію інтегрованого підходу, що поєднує культурно-пізнавальні, пригодницькі та екологічні форми туризму. Погодинна програма туру, включно з навчальними та волонтерськими активностями, сприяє підвищенню екологічної свідомості учасників, популяризації регіональних традицій, розвитку локальної економіки та формуванню сталих туристичних маршрутів.

Висновки дослідження дозволяють визначити комплекс стратегічних заходів для відновлення та розвитку туристичної галузі регіону: модернізацію інфраструктури, забезпечення транспортної доступності, впровадження принципів сталого та безпечного туризму, підтримку локального бізнесу, інтеграцію цифрових технологій для промоції регіону та залучення міжнародних партнерів.

Таким чином, реалізація запропонованих заходів і авторських туристичних продуктів дозволить не лише відновити післявоєнну туристичну активність у Південному регіоні України, а й забезпечить довгострокове підвищення конкурентоспроможності туристичної сфери, збереження природних і культурних ресурсів, розвиток локальної економіки та формування позитивного міжнародного іміджу регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. UNWTO. International Recommendations for Tourism Statistics. Madrid : World Tourism Organization, 2023.
2. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР (зі змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1995. № 31.
3. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. посіб. Чернівці : Книги – ХХІ, 2011. 344 с.
4. Гуляєв Г. Ю. Туризм: економіка і соціальний розвиток : навч. посіб. К., 2003. 416 с.
5. Смаль В. В. Туристична індустрія: сучасні тенденції розвитку : монографія. Київ : КНТЕУ, 2019. 298 с.
6. Спеціалізований туризм [Текст] : навч. посіб. у 3-х ч. Ч. 1 / Н. А. Добрянська, С. Г. Ярмоменко, С. С. Шекера та ін. ; Одес. нац. технол. ун-т. — Одеса, 2024. — 160 с. <https://card-file.ontu.edu.ua/items/93c44311-7ec6-4a69-b40c-2f08c9ce4188>
7. Абрамов В.В., Тонкошкур М.В. Історія туризму: підручник. - Х.: Харківська національна академія міського господарства, 2010. – 294 с.
8. Алієва А. Ю. Формування стратегічних пріоритетів сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери на засадах інклюзивного зростання. *Економічний форум*. 2020. № 3. С. 44-51.
9. Спеціалізований туризм [Текст] : навч. посіб. у 3-х ч. Ч. 2 / Н. А. Добрянська, Ф. А. Трішин, І. С. Калмикова та ін. ; Одес. нац. технол. ун-т. — Одеса, 2024. — 254 с. <https://card-file.ontu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b34f8a08-66d3-4a6f-93d5-a8cbc265d771/content>
10. Спеціалізований туризм [Текст] : навч. посіб. у 3-х ч. Ч. 3 / Н. А. Добрянська, Г. О. Саркісян, О. В. Шепелева та ін. ; Одес. нац. технол. ун-т. — Одеса, 2024. — 120 с. <https://card-file.ontu.edu.ua/items/01200a84-8b28->

4ed3-9dbf-ed099047dbd5

11. Dobrianska N., Nikoliuk O., Lebedieva V. Organizational and economic measures of tourism development on the example of the Avangard United Territorial Community of Odessa region// Food Industry Economics. 2019. Vol.11, Issue 3. P. 88-96 <https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/1466/1674>
<https://doi.org/10.15673/fie.v11i3.1466>

12. Добрянська Н.А. Сучасний стан та перспективи розвитку морського круїзного туризму в Одеській області / Н. А. Добрянська, А. С. Володівщук, Р. А. Добрянський // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2019. – № 4 (10). – С. 50-56. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/ejopu/2019/No4/50.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.6483207

13. Dobrianska N.A. Functional directions of development of the system of investment attraction in the economy of the regions of Ukraine / N.A. Dobrianska, L.A. Torishnya, D.O. Pulcha // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2021. – № 1 (15). – С. 22-29. – URL: <https://economics.opu.ua/ejopu/2021/No1/22.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.01.2021.3. DOI: 10.5281/zenodo.4885136.

14. Dobrianska N.A. Management of investment processes in Ukraine at the regional level: the state and problems of improvement / N. A. Dobrianska, L. A. Torishnya, D. O. Pulcha // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2021. – № 1 (53). – С. 44-49. – URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2021/No1/44.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.01.2021.12. DOI: 10.5281/zenodo.4885322.

15. Dobrianska N.A. Analysis of illegal migration and government policy to eliminate it / N. A. Dobrianska, A. A. Demyanyuk, V. O. Shvets // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2021. – № 2 (54). – С. 24-31. – URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No2/24.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.02.2021.3. DOI: 10.5281/zenodo.5115796.

16. Dobrianska N.A. Global migration trends, its causes and consequences for the country in the context of globalization / N. A. Dobrianska, O. M. Halytskyi, A. V. Makodzeb // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. –

2021. – № 3 (17). – С. 35-42. – URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2021/No3/35.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.03.2021.5. DOI: 10.5281/zenodo.5751056

17. Добрянська, Н., Саркісян, Г., Ніколюк, О., & Єланська, К. (2021). Аналіз міжнародного ринку готельних послуг: проблеми і тенденції розвитку. *Food Industry Economics*, 13(4). <https://doi.org/10.15673/fie.v13i4.2193>

18. Dobrianska N.A. International and state regulation of migration processes and development of their strategies and development of its strategy / N. A. Dobrianska, O. V. Nikoliuk, N. V. Pryliepina // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2021. – № 3 (55). – С. 29-40. – URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No3/29.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.03.2021.4. DOI: 10.5281/zenodo.6506189

19. Добрянська, Н., Саркісян, Г., Крупіца, І., & Бирка, К. (2022). Аналіз міжнародного ринку енотуристичних послуг. *Food Industry Economics*, 14(1). <https://doi.org/10.15673/fie.v14i1.2271>

20. Добрянська Н.А. Діджиталізація та смартизація як основні інструменти відновлення економіки підприємств / Н. А. Добрянська, Е. П. Янгулов // *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. – 2022. – № 1 (19). – С. 27-34. – URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2022/No1/27.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.01.2022.3. DOI: 10.5281/zenodo.7217434.

21. Добрянська Н.А. Новітні теорії управління конкурентоспроможністю персоналу в умовах діджиталізації та COVID-19 / Н.А. Добрянська, Н.М. Фоміна // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2022. – № 1 (59). – С. 5-13. – URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2022/No1/5.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.01.2022.1. DOI: 10.5281/zenodo.7226672.

22. Dobrianska N.A. Attraction of investments as a way of development of local self-government in Ukraine / N.A. Dobrianska, L.A. Torishnya, A.V. Stepanova // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2022. – № 5 (63). – С. 18-25. – URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2022/No5/18.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.05.2022.2. DOI: 10.5281/zenodo.7492909.

23. Добрянська Н. А., Лебедева В. В., Крупіца І. В., Черноусова С. С. Аналіз ресурсного забезпечення оздоровчо-лікувальних туристичних дестинацій для дітей в умовах нестабільної геополітичної ситуації. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2022. Том 7. № 4. С. 134-139 http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/ujae_2022_r04_a19.pdf.

24. Dobrianska N.A., Lebedieva V.V., Krupitsa I.V., Dombrovska V.M. State regulation of medical and health facilities. Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology. 2022. Volume 7. № 3, pp. 197-205.

25. Добрянська Н. А., Саркісян Г. О., Крупіца І. В., Нікіфорова С. І. Шляхи збільшення екотуристичних послуг на міжнародному туристичному ринку. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2023. Том 8. № 4. С. 215 – 220. <http://ujae.org.ua/shlyahy-zbilshennya-ekoturystychnyh-poslug-na-mizhnarodnomu-turystychnomu-ryнку/>

26. Dobrianska N.A. Innovation as a Tool for Making Management Decisions in the Tourism and Hospitality Industry Regarding Optimization and Modernization at the International Level / N.A. Dobrianska, S.S. Chernousova, L.R. Salenko // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2023. – № 4(26). – С. 14-21. – URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2023/No4/14.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.04.2023.2. DOI: 10.5281/zenodo.10370898.

27. Dobrianska N.A. Analysis of the Need for Regional Health and Treatment Tourist Destinations for Children / N.A. Dobrianska, S.S. Chernousova, L.R. Salenko // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2024. – № 1 (71). – С. 87-95. – URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No1/87.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.01.2024.11. DOI: 10.5281/zenodo.10982674

28. Шепелева О.В., Саркісян Г.О., Добрянська Н. А. Комплексний аналіз потенціалу ревіталізації об'єктів Дніпропетровської області для розвитку туризму / Географія та туризм. 2024. Вип. 73, С. 9-17 <https://doi.org/10.17721/2308-135X.2023.73.9-17>

29. Dobrianska N.A. Analysis of the Need for Regional Health and Treatment Tourist Destinations for Children / N.A. Dobrianska, S.S. Chernousova, L.R. Salenko

// Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2024. – № 1 (71). – С. 87-95. –
 URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No1/87.pdf>. DOI:
 10.15276/ETR.01.2024.11. DOI: 10.5281/zenodo.10982674.

30. Добрянська Н. А., Лебедева В. В., Крупіца І. В., Шашина А. В. Міжнародне регулювання туристської діяльності Китаю як основа застосування досвіду для вітчизняної економіки. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Том 9. № 1. С. 256 – 261. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-43> <http://ujae.org.ua/mizhнародne-regulyuvannya-turystskoyi-diyalnosti-kytayu-yak-osnova-zastosuvannya-dosvidu-dlya-vitchyznyanoyi-ekonomiky/>

31. Добрянська Н. А., Саркісян Г. О., Ліганенко М. Г., Орлова Н. В. Розвиток SMART-туризму: міжнародні та регіональні аспекти. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Том 9. № 2. С. 255 – 260. <http://ujae.org.ua/rozvytok-smart-turyzmu-mizhнародni-ta-regionalni-aspekty/>

32. Dobrianska N.A. The Role of Tourism for People with Disabilities in Social Integration / N.A. Dobrianska, D.S. Kurchenko, O.O. Nesterchuk // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2024. – № 3 (73). – С. 44-52. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No3/44.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.03.2024.5. DOI: 10.5281/zenodo.12692145.

33. Добрянська, Н., Лебедева, В., & Курченко, Д. (2024). Сталий розвиток регіонів через публічне управління туризмом: механізми, виклики та перспективи. *Food Industry Economics*, 16(4), 47-52. <https://doi.org/10.15673/fie.v16i4.3064>

34. Добрянська Н.А., Курченко Д.С. Ключові проблеми публічного управління туристичними ресурсами регіонів у контексті екологічної стійкості / Інвестиції: практика та досвід, № 3/2025, с. 207-212, doi: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.3.207>

35. Iaromenko S., Dobrianska N. (2025). Determinanty rozwoju turystyki wiejskiej w Ukrainie, s. 67-85 : Roman M., Dębski M. (ed.) (2025). Wybrane zagadnienia z zakresu turystyki i hotelarstwa i rekreacji. Difin, Warszawa

36. Iaromenko S., Dobrianska N., Sarkisian G., Liganenko M. (2024). Restoration of Cultural Heritage in Urban Settlement Space: Challenges of Sustainable Approach for Post-war Regions. In: Zajadacz, A. (eds) Rethinking Sustainable Tourism in Geographical Environments. Advances in Geographical and Environmental Sciences. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-72130-4_13
37. Шепелева, О., Добрянська, Н., Крупіца, І., & Лагодієнко, В. (2025). Роль соціальних мереж і блогів у формуванні сталих туристичних дестинацій та популяризації еногастрономічних атракцій в контексті екологічної свідомості та туристичної привабливості. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences, 342(3(2), 345-357. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(2\)-53](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(2)-53) <https://herald.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/2006>
38. Добрянська Н.А., Лебедева В.В., Курченко Д.С., Орел В.О. Організаційно-економічні механізми інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності туристичних підприємств у контексті міжнародного та регіонального управління. Економіка харчової промисловості. 2025. Т.17, вип. 2. С. 74 – 80 <https://journals.ontu.edu.ua/index.php/fie/article/view/3171/3390>
39. Коваль І. А. Сталий розвиток туризму: концепції та реалії впровадження. Економіка і суспільство. - 2023. - № 48. - С. 123–128.
40. Нікітченко Ю. Сталий туризм: міжнародні практики та українські перспективи. Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2021. - № 2. - С. 110 - 119.
41. Офіційний портал туристичної інформації України. Розвиток спортивного туризму в Україні: Аналітичний огляд. <https://www.ukraine.travel>
42. Державна служба статистики України. Туризм в Україні: Статистичний збірник. <https://www.ukrstat.gov.ua>
43. Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД). Вплив війни на туристичну галузь України. 2023. <https://www.niss.gov.ua>
44. VisitUkraine.Today. Туристичні перспективи України після війни: Огляд та аналіз. <https://visitukraine.today>
45. Український туристичний клуб. 2022 URL: <http://www.utc.org.ua/>

46. Українська Федерація туризму. 2020 URL: <http://www.uft.org.ua/>
47. Соціальний проєкт «Активні парки – локації здорової України» //Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-zapochatkovuye-socialnij-proekt-aktivni-parki-65633>.
48. Об'єднання громад. Децентралізація влади. URL: <http://decentralization.gov.ua/region>.
49. Єршова І. В. Традиції харчування в південних регіонах України. Етнічна історія народів Європи. - 2020. - № 63. - С. 83 - 88.
50. Лазуренко Л. Одеська кухня як елемент нематеріальної культурної спадщини регіону. Вісник Одеського національного університету. Серія: Соціологія і політологія. - 2022. - № 27(3). - С. 48 - 52.
51. 1599 пам'яток культурної спадщини та 2415 об'єктів культурної інфраструктури постраждали в Україні через російську агресію. МКСК. URL: <https://mcsc.gov.ua/en/news/because-of-russian-aggression-1599-cultural-heritage-sites-and-2415-cultural-infrastructure-facilities-have-been-damaged-in-ukraine/>
52. "Понад 95% - громадяни України": підсумки високого туристичного сезону в Одесі. Суспільне Одеса. URL: <https://suspilne.media/odessa/1119914-ponad-95-gromadani-ukraini-pidsumki-visokogo-turistichnogo-sezonu-v-odesi/>
53. Туризм під час війни: хто зараз їде в Одесу та які напрямки розвиваються. Одеса. URL: <https://odessa.online/turizm-pid-chas-vijni-hto-zaraz-yide-v-odesu-ta-yaki-napryamki-rozvivayutsya/>
54. Скільки знадобиться Україні коштів, щоб відновити культуру та туризм: оцінка ЮНЕСКО. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-znadobitsya-ukrayini-koshtiv-shchob-vidnoviti-kulturu-ta-turizm-1707914068.html>
55. Туризм в Одесі під час війни: більшість «за», але з застереженнями. Одеське життя. URL: <https://odessa-life.od.ua/uk/news-uk/turyzm-v-odesi-pid-chas-vijny-bilshist-za-ale-z-zasterezhenniyamy>
56. Паньків Н., Мельник С., Розвиток внутрішнього туризму в умовах сучасних викликів: аналіз світового досвіду та перспективи для України в період війни та поствоєнного відновлення. URL:

https://www.researchgate.net/publication/395866982_ROZVITOK_VNUTRISNOGO_O_TURIZMU_V_UMOVAH_SUCASNIH_VIKLIKIV_ANALIZ_SVITOVOGO_DOSVIDU_TA_PERSPEKTIVI_DLA_UKRAINI_V_PERIOD_VIJNI_TA_POSTVOENNOGO_VIDNOVLENNIADEVELOPMENT_OF_DOMESTIC_TOURISM_IN_THE_MIDST_OF_MO

57. Черняк О. І. Стратегія сталого розвитку туристичних destinations в Україні: гастрономічний аспект. Регіональна економіка. - 2023. - № 1. - С. 110 - 115.

58. Буряк В. Гастрономічні фестивалі як інструмент сталого розвитку туризму. Вісник Львівського університету. Серія: географічна. - 2022. - Вип. 65. - С. 95 - 101.

59. Джунь В. А. Формування туристичного іміджу регіонів України через гастрономічну ідентичність. Індустрія туризму і гостинності. - 2023. - № 2. - С. 21 - 28.

60. Висоцька Н. В. Роль гастрономії у формуванні туристичного продукту регіону. Економіка та суспільство. - 2023. - № 42. - С. 66 - 71.

61. Степанова І. Г. Туристичні destinations в умовах сталого розвитку: виклики та перспективи. Туризм і регіональний розвиток. - 2023. - № 1(12). - С. 59 - 65.

62. Левченко І. В. Цифровізація туризму: виклики та можливості для України. Цифрова економіка. - 2024. - № 2. - С. 74 - 81.

ДОДАТКИ

НАУКОВА ПРАЦЯ

Міжнародна науково-практична конференція «Туристичний бізнес та гостинність: влада, бізнес, наука та освіта в єдиному векторі розвитку»,
24 - 25 вересня 2025 р., ОНТУ

СЕКЦІЯ 5 ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ПІСЛЯ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ

<i>Бусель С.Я.</i> Сучасні тенденції та перспективи розвитку страхування туристів в Україні.....	121
<i>Добрянська Н.А., Лізінченко М.Г.</i> Recovery trends and statistical metrics in international tourism: a 2025 overview.....	123
<i>Добрянська Н.А., Малакці І.І.</i> Сучасний стан та перспективи розвитку туризму в південному регіоні України в повоєнний час.....	123
<i>Добрянська Н.А., Трофімова Д.</i> Європейський досвід відновлення туризму у повоєнний період: перспективи впровадження в Україні.....	128
<i>Козляковський Д.О., Охріменко А.Г.</i> Корпоративне управління у відновленні готельно-ресторанного бізнесу в Україні та Європі після кризових викликів.....	130
<i>Омельченко Г.Ю., Харчевнікова Л.С., Сарокіна С.В.</i> Трансформація ринку гостинності України під впливом воєнних викликів: адаптаційні стратегії готельного бізнесу.....	132
<i>Саленко Л.Р.</i> Стратегії відновлення туристичного бізнесу після глобальних криз: інновації, адаптація та стійкість.....	134
<i>Трішин Ф.А., Крамар С.А.</i> Сучасний стан внутрішнього туризму в Україні: від традиційних маршрутів до інноваційних форматів подорожей.....	136
<i>Шекера С.С., Шепелева О.В.</i> Психологічна безпека та комфорт туристів як ключові чинники відновлення довіри до туристичної індустрії.....	138

СЕКЦІЯ 6 КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ

<i>Бабко Н.</i> Synergy of cultural heritage and corporate sustainable development practices in the hospitality industry.....	141
<i>Бови Л.А., Савишак С.Я.</i> Гастрономічна культура як основа сталого розвитку локальних громад.....	143
<i>Калина Т.С., Арзуманян Т.Ю.</i> Туризм на землях природно-заповідного фонду як інструмент регіонального розвитку та збереження природної спадщини.....	145
<i>Liganeenko M., Mostova A.</i> Innovative digital solutions in tourism: from AI to VR.....	147

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ В ПОВОСНІЙНИЙ ЧАС

Добринська Н.А., д.е.н., професор, зав. кафедри туристичного бізнесу та рекреації
Маласей Л.Л., спец. 242 «Туризм і рекреація», СВО «Market»
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Південний регіон України традиційно є одним із найпотужніших туристичних макрорегіонів країни. До початку повномасштабного вторгнення саме південні області формували значну частку внутрішнього та іноземного туристичного потоку завдяки наявності рекреаційного, культурного, гастрономічного й ділового туризму.

Починаючи з 2022 року туристична галузь Південного регіону України зазнала безпрецедентних втрат, що призвело до масштабних втрат доходу та їх наслідками. Насамперед відсутність стали рухливості транспортної та рекреаційної інфраструктури, пошкодження об'єктів житлово-сервісного фонду, а також мінування значних територій узбережжя Чорного й Азовського моря. Усе це призвело до суттєвого зниження рівня безпеки, що фактично унеможливило повноцінне функціонування туристичної сфери.

Найбільших втрат зазнали морські курорти, які традиційно формували основу туристичної привабливості регіону. Такі відомі напрямки, як Затока, Кароліно-Бузь, Коблево, Складовське та інші приморські міста й селища, втратили здатність обслуговувати туристичні потоки через загрозу життя туристів, відсутність доступу до пляжів та руйнування рекреаційної інфраструктури.

Крім того, частина готельного фонду та екскурсійних закладів були пошкоджені або змушені припинити діяльність. Значно зменшилася кількість санаторіїв, баз відпочинку та літніх таборів, залишилися без належного фінансування та законсервували свою діяльність, очікуючи завершення воєнних дій.

Особливо критичною стала ситуація з іноземним туризмом. Якщо раніше Південний регіон був одним із головних центрів міжнародного під'їзду завдяки морським курортам і культурній спадщині м.Одеса, то у воєнний період потік іноземних туристів практично зупинився, що негативно вплинуло не лише на доходи туристичних підприємств, а й на імідж регіону як міжнародної туристичної дестинації.

Важко переоцінити перепади внутрішнього туризму у безпечніший регіон України. Основним альянсом для відпочинку стали Карпатський регіон та західні області, які почали активно розвивати інфраструктуру для прийому внутрішніх туристів, що призвело до істотної зміни географії туристичних потоків у країні та посилення конкуренції між регіонами за українського туриста.

Таким чином, сучасний стан туристичної сфери Південного регіону України характеризується різким спадом активності, істотною частині інфраструктурного потенціалу та практичною зникненням міжнародного туризму. Водночас наявний рекреаційний ресурс зберігає значний потенціал для відновлення після завершення воєнних дій і створює передумови для перспективного розвитку в майбутньому.

Разом із тим, навіть у воєнний період південний регіон зберіг свій туристичний потенціал. Активно розвивається культурно-пізнавальний туризм у відносно безпечних районах Одщини, гастрономічний туризм, а також сільський і зелений туризм. Водночас зростає інтерес до воєнних туризмів, які поєднують допомогу постраждалим громадам із культурно-освітньою програмою.

У післявоєнний період туризм у Південному регіоні має значний потенціал для відновлення і може стати драйвером економічного зростання. Основні перспективні напрями акцентовані:

1. Відновлення та модернізація морських курортів. З оновленням узбережжя від мін та відновленням інфраструктури очікується повернення туристів до традиційних курортів Чорного моря. Особливу увагу слід приділяти модернізації готельного фонду, розвитку пляжної інфраструктури за європейськими стандартами та створенню нових форматів відпочинку (wellness-туризм, сімейні курорти).

2. Розвиток медичного та реабілітаційного туризму. У регіоні є значні ресурси для розвитку цього напрямку - грязелікування Куяльницького лиману, лікувальні води та санаторно-курортні комплекси. Особливого значення набуває реабілітація військовослужбовців, ветеранів та цивільного населення, що створює додатковий попит на санаторно-курортні послуги.

3. Інтеграція гастрономічного та винного туризму. Південний регіон, зокрема Бессарабія та Причорномор'я, є відомим виноробним краєм. Промування бренду українських вин, розвиток гастрономії («Дороги вина і смаку», фестивалі, гастрономічні маршрути) сприятимуть формуванню нового іміджу регіону на міжнародному рівні.

4. Культурно-історичний та військово-історичний туризм. Одеса як об'єкт світової спадщини ЮНЕСКО, фортеця Білгород-Дністровський, численні пам'ятки мультікультурної спадщини можуть стати важливими центрами відновленого культурного туризму. Додатково перспективним стане розвиток військово-історичних маршрутів, присвячених сучасним подіям.

5. Розвиток ініціативних форматів туризму. У повоєнний час зростає попит на екологічний, пригодницький, освітній та волонтерський туризм, що дозволяє диверсифікувати туристичний продукт регіону та залучити різні цільові аудиторії.

Таким чином, сучасний стан туризму у Південному регіоні України характеризується глибокою кризою, зумовленою воєнними діями та руйнуваннями інфраструктури. Водночас регіон зберігає значний потенціал для відновлення. У післявоєнний період саме туризм може стати одним з провідних галузей регіональної економіки, сприяти соціально-економічному відновленню, створенню нових робочих місць та інтеграції України у світовий туристичний простір. Основними факторами успіху стануть державна підтримка, інвестиції у модернізацію інфраструктури, просування регіональних брендів та використання передових європейських практик у сфері сталого розвитку туризму.

Список використаних джерел:

1. Дворська І. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та інтеграція управління? URL: <https://blog.liga.net/user/dvorskaya/article/44952>.
2. Чарюха Т. Ю., Зайцева В. М., Пискунов О. В., Рєшкова А. О. Сучасні тенденції розвитку та нові напрями туристичної індустрії. Архив: 2022. № 3. С. 12-17.
3. Statista: official site <https://www.statista.com/>

Презентація результатів наукових досліджень до КРМ

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз сучасного стану туристичної сфери Південного регіону України, визначення основних проблем її функціонування в умовах воєнного стану та обґрунтування перспектив розвитку у повоєнний час.

- **Об'єкт дослідження** – туристична сфера Південного регіону України.
- **Предмет дослідження** – сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в Південному регіоні України у післявоєнний період.

- **Апробація результатів наукового дослідження.** Окремі положення наукового дослідження було включено та апробовано на міжнародній науково-практичній конференції «Туристичний бізнес та гостинність: влада, бізнес, наука та освіта в єдиному векторі розвитку», що відбулася 24 - 25 вересня 2025р. в ОНТУ.
- **Наукова робота** на тему «Сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Південному регіоні України в повоєнний час»

Сутність туризму з погляду вітчизняних та зарубіжних вчених			Класифікація туризму в системі регіонального розвитку			
Автор	Визначення туризму	Основні акценти	Категорія туризму	Характеристика	Приклади в регіональному контексті	Роль у розвитку регіону
Г. Гуляєв	Туризм – це цілісна соціально-економічна система, яка поєднує виробників і споживачів туристичних послуг та виступає чинником інтеграції у світову економіку	Соціально-економічний розвиток, взаємодія виробників і споживачів, інтеграція у глобальний простір	Рекреаційний	Туризм для відпочинку та оздоровлення	Курорти Одеси	Розвиток готельної та санаторно-курортної інфраструктури, підвищення зайнятості
В. Кифяк	Туризм – особлива форма використання вільного часу, що задовольняє потреби людини у відпочинку, пізнанні та оздоровленні	Рекреаційна та пізнавальна функції, відпочинок	Культурно-пізнавальний	Відвідування історико-культурних та мистецьких об'єктів	Музеї, архітектурні пам'ятки Одеси, фестивалі	Збереження та популяризація культурної спадщини, розвиток культурних подій
В. Сміль	Туризм – важливий напрям економічної діяльності, що забезпечує формування доходів держави, створює робочі місця та стимулює розвиток інфраструктури	Економічний ефект, зайнятість, розвиток інфраструктури	Екотуризм / зелений туризм	Туризм, орієнтований на природу та екологічно безпечний відпочинок	Национальні парки, природні заповідники, сільські садиби	Підвищення екологічної свідомості, сталий розвиток територій
М. Сімоненко	Туризм – комплексна форма діяльності людини, що включає подорожі з метою відпочинку, оздоровлення та пізнання	Рекреаційно-пізнавальна спрямованість, комплексність	Діловий (бізнес-туризм)	Участь у конференціях, семінарах, виставках	Бізнес-центри, конгрес-коли Одеси	Формування іміджу регіону, залучення інвестицій, розвиток інфраструктури
Л. Кучеренко	Туризм – соціальна і економічна діяльність, пов'язана з організацією подорожей і задоволенням потреб туристів	Соціальна та економічна значущість, організація послуг	Гастрономічний туризм	Дегустація та пізнання локальної кухні	Винні тури, гастрофестивали	Популяризація місцевих продуктів, розвиток малого та середнього бізнесу
UNWTO	Туризм – діяльність осіб, які подорожують та перебувають у місцях поза межами їхнього звичного середовища протягом періоду не більше одного року, з метою відпочинку, бізнесу чи інших цілей, не пов'язаних із здійсненням оплачуваної діяльності	Тимчасове переміщення, різноманітні цілі, відсутність оплачуваної діяльності	Спортивний / активний туризм	Туризм, пов'язаний з фізичною активністю та пригодами	Водні види спорту, піші та веломаршрути	Підвищення туристичної привабливості, розвиток спортивної інфраструктури
Е. Коен	Туризм – соціальна і культурна діяльність, яка включає подорожі з метою пізнання і взаємодії з іншими культурами	Соціокультурний аспект, міжкультурна взаємодія	Освітній / науковий туризм	Туризм з навчально-розважальною або науковою метою	Музеї науки, студентські тури, освітні програми	Підвищення освітньої та наукової привабливості, розвиток інтелектуального потенціалу
С. Хантер	Туризм – економічна та рекреаційна діяльність, що поєднує організацію подорожей і споживання туристичних послуг	Економічний та рекреаційний аспекти, організація туристичного процесу	Релігійний туризм	Подорожі з метою паломництва, відвідування святинь	Святі місця Одеської та Миколаївської областей	Збереження духовної спадщини, залучення віруючих туристів
П. Крайбель	Туризм – система взаємопов'язаних подій, діяльності та послуг, що забезпечують переміщення людей і задоволення їх потреб	Системний підхід, комплексність туристичного процесу	Медичний / оздоровчий туризм	Подорожі з метою лікування та реабілітації	Санаторії Чорноморського узбережжя, спа-центри	Розвиток медичної та оздоровчої інфраструктури, підвищення регіонального іміджу
К. Фостер	Туризм – діяльність, спрямована на задоволення потреб відпочинку та пізнання, що включає організацію подорожей і сервіс	Рекреаційно-пізнавальна функція, сервісне забезпечення	Інноваційний / цифровий туризм	Використання технологій, VR/AR, цифрових сервісів у подорожах	Віртуальні тури музеями Одеси, мобільні додатки для туристів	Підвищення доступності та інтерактивності туристичних послуг
Ж. Лоран	Туризм – культурно-економічна діяльність, що формує додану вартість через відвідування культурних, природних та історичних об'єктів	Економічна ефективність, культурний компонент	Післасвоєний / екстремальний туризм	Туризм у постконфліктних регіонах, відновлення туристичних маршрутів на Півдні України	Відновлені туристичні маршрути на Півдні України	Сприяння економічному відновленню, залучення внутрішніх та іноземних туристів
А. Міллер	Туризм – тимчасове переміщення людей для задоволення культурних, освітніх, рекреаційних та ділових потреб	Різноманітність мотивацій, тимчасовий характер, цільова спрямованість	Пригодницький / екстремальний туризм	Туризм, пов'язаний з екстремальними видами активності	Водні спуски, каякінг, скелелазіння	Підвищення привабливості регіону для молодіжної аудиторії, розвиток спеціалізованих послуг

Туристично-рекреаційні ресурси та дестинації Південного регіону України				Вплив воєнних дій на розвиток туризму в Південному регіоні України		
Тип ресурсів	Приклади ресурсів	Основні дестинації	Домінуючі види туризму	Напрямок впливу	Характер змін	Конкретні факти та події
Природні	Чорне море, лікувальні грязі, мінеральні води, заповідники («Дунайський», «Чорноморський»), дельта Дніпра	Одеса, Затока, Коблево	Курортно-рекреаційний, оздоровчий, екотуризм, орнітологічний	Транспортна інфраструктура	Руйнування доріг, мостів, залізничних вузлів; припинення морського сполучення	Обстріли транспортних вузлів у Миколаївській та Херсонській обл.; зупинка пасажирських перевезень у портах Херсона, Миколаєва, Чорноморська; припинення заходів круїзних лайнерів в Одесі
Культурно-історичні	Античні поселення, фортеці, сакральна архітектура, козацькі пам'ятки, етнокультурні осередки	Білгород-Дністровський, Одеса, Вилкове («Українська Венеція»)	Культурно-пізнавальний, історико-археологічний, етнотуризм, паломницький	Курортно-оздоровча інфраструктура	Зупинка діяльності курортів; руйнування об'єктів відпочинку; мінування пляжів	Руйнування баз відпочинку в Затоці та Сергіївці; заміновані узбережжя Херсонщини; підлив Каховської ГЕС (2023) з екологічними наслідками
Соціально-економічні	Порти, готельно-ресторанний бізнес, виноробні (Шабо, Коблево), фестивалі	Одеса, Шабо, Коблево, Миколаїв, Чорноморськ	Подієвий, гастрономічний, круїзний, бізнес-туризм	Готельно-ресторанний сектор	Знищення/пошкодження об'єктів, перепрофілювання під гуманітарні та військові потреби	У Затоці понад 70% баз відпочинку не працювали у 2022 - 2023 рр.; готелі Миколаєва та Херсона використовувалися для розміщення ВПО
Рекреаційно-оздоровчі	Санаторно-курортні комплекси, лікувальні центри, морський клімат, пляжна інфраструктура	Одеса, Сергіївка, Затока, Коблево	Оздоровчий, сімейний, пляжний туризм	Екологічна інфраструктура	Забруднення акваторій, руйнування систем водопостачання та каналізації; підвищення санітарних ризиків	Мінна безпека на пляжах Одеси й Миколаєва; руйнування водних систем у курортних селищах Херсонщини; забруднення Чорного моря через обстріли
Етнокультурні та природно-ландшафтні	Дунайська дельта, унікальні села з багатонаціональними традиціями (болгари, гагаузи, молдовани)	Вилкове, Болград, Ізмаїл	Сільський, зелений туризм, етнографічний, гастрономічний	Культурна спадщина та атракції	Часткове руйнування історичних об'єктів і закладів культури; загроза пам'яткам	Пошкодження музеїв та театрів у Миколаєві та Херсоні; Одеса у 2023 р. внесена до списку ЮНЕСКО як об'єкт світової спадщини, що перебуває під загрозою

Попри воєнний стан, Одеська область та м. Одеса залишається містом, що приваблює туристів, але кількість відвідувачів значно скоротилася.

Зменшення відбулося як серед іноземців, так і серед українців з інших регіонів.

Обстріли Одеси та Одеської області прибережних курортів призвели до часткового закриття туристичних маршрутів і зниження інвестиційної привабливості.

Було зруйновано або пошкоджено десятки готелів, баз відпочинку, ресторанів та пляжних комплексів у Затоці, Кароліно-Бугазі, Грибівці, Чорноморську.

Відновлення ділової активності вимагає нових фінансових ресурсів і часу.

Попри складнощі, туристичний бізнес регіону продовжує працювати.

Пік сезону припадає на кінець червня - початок липня, коли активно працюють курорти Затока, Кароліно-Бугаз, Чорноморськ, Фонтанка, Грибівка, Санжейка.

Курортний сезон 2024 - 2025 років став більш продуманим і пристосованим до умов воєнного стану, а осіння «оксамитова» пора залишається популярною серед відпочивальників, однак психологічна напруга і відчуття небезпеки залишаються помітними.

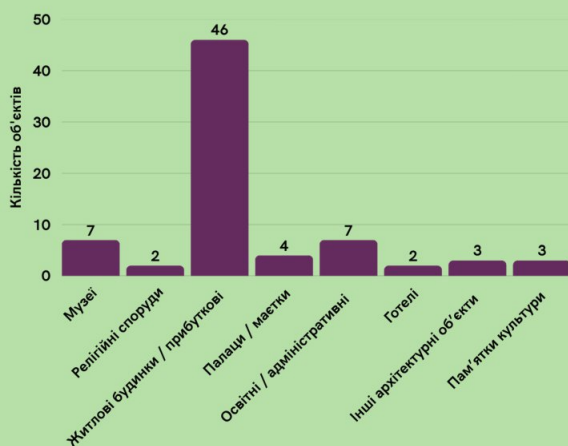
Пошкоджені об'єкти культурної спадщини

За офіційними даними Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, станом на жовтень 2025 року більшість областей зазнали найзначніших втрат.

Одещина, на жаль, в цьому списку посіла 3 місце, де пошкоджено **182** об'єкти культурної спадщини різного ступеня руйнування. З них понад 30 мають статус національного значення, а решта – місцевого.

Пошкоджені культурні пам'ятки на Одещині підтверджені ЮНЕСКО

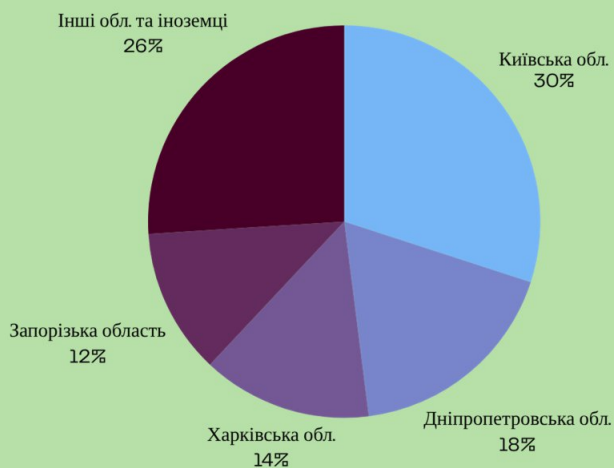

Станом на 22 вересня 2025 року **ЮНЕСКО** підтвердила пошкодження **509** об'єктів в Україні з 24 лютого 2022 року.

Саме на Одещині вказано 74 об'єкти.

Найбільше постраждали **житлові будинки** XIX–початку XX ст., які становлять історичне обличчя Одеси - понад половину всіх зафіксованих руйнувань. Значні збитки також зазнали **музеї та культурні установи** (Одеський художній, археологічний, літературний музеї, філармонія), що свідчить про удар по культурно-освітньому потенціалу міста. Частково пошкоджено **пам'ятки архітектури національного значення – собори, палаци та історичні будівлі**, зокрема Спасо-Преображенський собор і Воронцовський палац, що є символами туристичної ідентичності регіону.

Відвідувачі Одеської області у 2023 р.

У 2023 році серед відвідувачів Одеської області найбільшу частку склали мешканці Київської області (30 %), Дніпропетровської (18 %), Харківської (14 %) та Запорізької (12 %) областей.

До початку повномасштабного вторгнення, **Миколаївщина** мала значний і різноплановий туристичний потенціал, що приваблював як внутрішніх, так і іноземних туристів. Пріоритетним напрямком був пляжний відпочинок на узбережжі Чорного моря та лиманів. Курортні зони, такі як Коблеве, Рибаківка, Очаків, були популярними центрами туризму.

Тут розташовані всесвітньо відомі археологічні пам'ятки, зокрема Національний історико-археологічний заповідник "Ольвія", залишки давньогрецького міста, що є об'єктом Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Також важливими є об'єкти козацької та військової історії.

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року завдало нищівного удару по туристичній галузі Миколаївщини, яка до того активно розвивалася. Аналіз статистичних даних демонструє катастрофічні наслідки бойових дій для економіки та інфраструктури регіону.

Прямі бойові дії, окупація частини території, мінна небезпека та закриття доступу до узбережжя фактично зупинили туристичну діяльність в **Миколаївській області**.

Обсяг нанесеної шкоди

З 2022 року в Миколаївській області пошкоджено 211 закладів культури, пам'яток архітектури та культурних споруд. 23 об'єкти знищено повністю, 40% з них відновлено. Різного ступеня пошкоджень зазнали 9 закладів культури та освіти у сфері культури обласного підпорядкування. Регіон зазнав масштабних руйнувань і цивільних об'єктів, серед яких значна кількість закладів культури та відпочинку. Станом на березень 2023 року в області було пошкоджено або зруйновано 16 943 цивільних об'єкти.

Турецька криниця

Внаслідок обстрілів села Гур'ївка Миколаївської області 10 та 12 березня 2022 року військами агресора зруйнована історична архітектурна пам'ятка "Турецька криниця" XVIII століття, пошкоджено ряд об'єктів соціальної інфраструктури та житлові будинки.

Палац культури, Корабельний район

Одна із російських ракет 5 липня 2022 року влучила в міський будинок культури. Будівля зруйнована на 80 відсотків. Ракета влучила у великий зал, повністю зруйнувала його, утворилися тріщини по всьому фасаду.

Миколаївський художній драматичний театр

За даними управління Миколаївської області, у 2023 році відбувся ремонт пам'ятки архітектури місцевого значення "Приватний театр Монте". Російська ракета поцілила у заклад у ніч проти 22 вересня 2024 року.

"Старофлотські казарми"

Серед пошкоджених пам'яток архітектури національного значення також "Старофлотські казарми" та об'єкт культурної спадщини у Миколаєві, у якій розташовується Миколаївський фаховий коледж музичного мистецтва.

Снігурівський районний історико-краєзнавчий музей. Будівля музею зазнала пошкоджень під час окупації міста.

Відновлення Миколаївщини

Відновлення Миколаївщини є одним із пріоритетів для міжнародних партнерів України. Допомога поступово переорієнтовується з гуманітарних потреб на проекти з відбудови інфраструктури та економіки.

Головний партнер — Данія: Королівство Данія взяло шефство над відбудовою Миколаївської області. Затверджено стратегічний план допомоги до 2028 року, що передбачає фінансування економічних проектів на суму понад €225 мільйонів. Близько 60% із загального пакета допомоги Україні від Данії на \$375 мільйонів буде спрямовано саме на Миколаїв та область.

Херсонська область є однією з найбільш постраждалих від бойових дій на території України. З 24 лютого 2022 року вона зазнала масштабних руйнувань, втратила значну частину культурної спадщини та туристичної інфраструктури.

Пошкоджені об'єкти культурної спадщини Херсонської області

На території Херсонської області пошкоджено або знищено 279 об'єктів культурної спадщини.

Серед них історичні будівлі, храми, пам'ятки архітектури та монументи. Багато об'єктів залишаються під загрозою повторних руйнувань через постійні обстріли.

Пошкодження інфраструктури культури та туризму Херсонської області

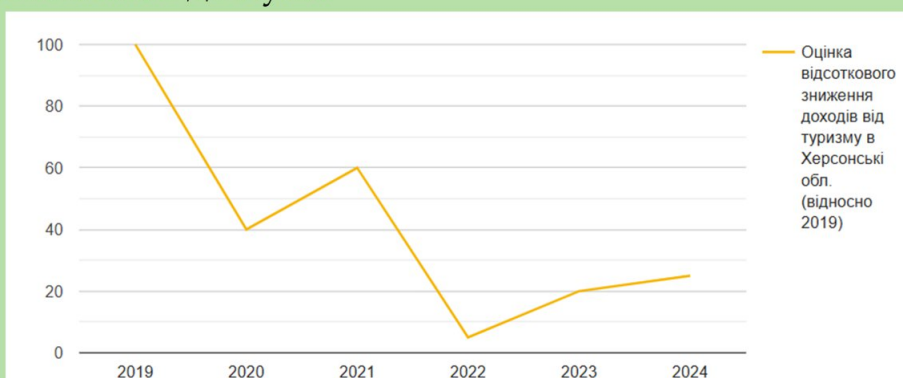
Зруйновано та пошкоджено десятки бібліотек, клубів, шкіл мистецтв і театрів.

Туристична галузь фактично зупинилася — готелі, бази відпочинку та ресторани припинили діяльність.

Економічні збитки

Загальні збитки у сфері культури та туризму Херсонщини оцінюються у сотні мільйонів доларів. Екологічні збитки регіону перевищили 225 мільярдів гривень. Туристичні надходження скоротилися майже до нуля.

Асканія Нова

Наслідками обстрілів та перебування агресора в заповіднику Асканія-Новій стали масштабні пожежі, внаслідок яких знищено понад 3500 га заповідної території, відбувались знищення та вивезення тварин, руйнування інфраструктури та забруднення території. Окупанти перетворили заповідник на полігон, розмістивши на ньому свою техніку, ППО та особовий склад.

Соціальні наслідки

Окупанти підірвали Антонівський міст у декількох місцях.

Станом на кінець 2022 року в місті залишилось до 20 % від довоєнної кількості мешканців. Ці події дуже ускладнили, як демографічний стан області, так і доступ до території.

Через окупацію втрачено робочі місця у сфері культури, туризму та обслуговування. Частина населення евакуювалася, а культурне життя області практично призупинилося.

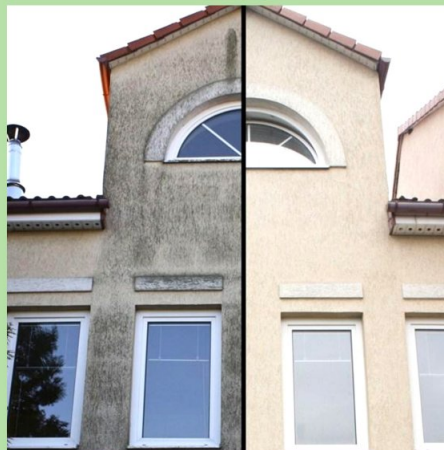
Фактори впливу в Херсонській області

Основні чинники руйнувань — активні бойові дії, окупація територій, підлив Каховської ГЕС, артилерійські обстріли, мародерство та вивезення експонатів.

Відновлення та перспективи для Південного регіону України

Для відновлення культурної сфери необхідно повернути викрадені експонати, провести реставрацію пам'яток, відновити музеї, театри й туристичну інфраструктуру. Потрібна допомога держави та міжнародних партнерів, відновлення можливе за умови системної роботи, фінансування та збереження історичної пам'яті, що стане основою для відродження Південного регіону після військової агресії.

Проблеми функціонування туристичного бізнесу Південного регіону України

Проблема	Прояв у туристичному бізнесі	Наслідки для розвитку регіону
Безпека та воєнні ризики	Обстріли, мінна небезпека, нестабільна ситуація на узбережжі та в окремих районах	Зниження туристичної привабливості, скорочення туристичних потоків, обмеження доступу до дестинацій
Руйнування інфраструктури та логістичні проблеми	Пошкоджені готелі, санаторії, бази відпочинку, порти, транспортні вузли	Зменшення пропозиції туристичних послуг, збільшення витрат на відновлення, обмеження сезонного туризму
Фінансова нестабільність та низька інвестиційна привабливість	Відсутність капіталовкладень через високі ризики, скорочення інноваційних проєктів	Відставання від міжнародних стандартів, зниження якості послуг, уповільнення модернізації туристичної сфери
Зміна структури попиту	Падіння масового пляжного туризму, зростання попиту на внутрішній, сільський та екологічний туризм	Необхідність перепрофілювання послуг, адаптація бізнес-моделей, розвиток нових маршрутів і продуктів
Недостатня координація держави та бізнесу	Відсутність ефективних регіональних програм, слабка підтримка інновацій	Обмеження відновлення туристичних об'єктів, уповільнення формування конкурентних туристичних дестинацій

Сучасні тенденції та перспективи розвитку туристичного бізнесу Південного регіону України

Напрями	Прояв у туристичному бізнесі	Наслідки та перспективи
Переорієнтація туристичних потоків	Зниження відвідуваності морських курортів, збільшення короткострокових внутрішніх поїздок	Активізація культурно-пізнавального та гастрономічного туризму, розвиток локальних маршрутів
Соціальна адаптація інфраструктури	Використання готелів і баз відпочинку для ВПО, волонтерських та гуманітарних потреб	Зміна класичних бізнес-моделей, підвищення соціальної ролі туристичних об'єктів
Цифровізація та інновації	Віртуальні тури, онлайн-бронювання, цифровий маркетинг	Збереження контакту з клієнтами, формування іміджу безпечних та доступних дестинацій
Розвиток рекреаційно-оздоровчого туризму	Зростання попиту на зелений, сільський та екологічний туризм	Поява нових туристичних кластерів, стимулювання приватних ініціатив
Культурно-історичний та гастрономічний туризм	Акцент на музеї, історичні пам'ятки, фестивалі, виноробні та гастрономічні маршрути	Посилення міжнародного іміджу регіону, підготовка до післявоєнного відновлення культурного туризму

Авторська пропозиція програми першого дня екологічного туру «Дунайський оселедець»

Години	Місце	Локація	Тип активності
1 день. Знайомство з Вилковим – «українською Венецією»			
06:00-10:00	м. Вилкове	Трансфер, поселення	Прибуття групи, розміщення в екологічних садибах або готелях зеленого туризму
10:00-11:00	Вилкове	Орієнтаційна зустріч	Знайомство з програмою туру, правилами екологічної поведінки
11:00-13:00	Вилкове	Оглядова екскурсія	Прогулянка каналами, огляд дерев'яної забудови, знайомство з особливостями містобудування
13:00-14:00	Кафе	Обід	Страви з місцевої риби, ознайомлення з гастрономічними особливостями регіону
14:00-16:00	Музей «Будинок рибака»	Культурно-пізнавальна активність	Вивчення історії старообрядців, Задунайської Січі, локальних ремесел
16:00-18:00	Центр Вилкового	Вільний час, фотосесія	Самостійне знайомство з містом, відпочинок
18:00-20:00	Екотаверна	Вечеря-дегустація	Дегустація «юшки в саламурі», локального вина, презентація рибальських традицій
20:00-21:00	Вилкове	Вечірній колообіг	Рефлексія, знайомство учасників, обговорення вражень першого дня

Авторська пропозиція програми другого дня екологічного туру «Дунайський оселедець»

Години	Місце	Локація	Тип активності
2 день. Дельта Дунаю – серце дикої природи			
07:00-08:00	Вилкове	Сніданок	Легкий сніданок перед виїздом
08:00-10:00	Дельта Дунаю	Екологічна експедиція	Виїзд човнами у водно-болотні угіддя, спостереження за птахами (пелікани, чаплі)
10:00-12:00	Біосферний заповідник «Дунайські плавні»	Польова екскурсія	Ознайомлення з флорою та фауною заповідника, навчальні коментарі гіда-еколога
12:00-13:00	Польова база, кемпінг	Обід	Пікнік серед природи
13:00-15:00	Острови дельти	Фото-сафарі	Зйомка дикої природи, практикум з екофотографії
15:00-17:00	Біосферний заповідник	Майстер-клас	Навчання методам біообліку, участь у волонтерській екологічній акції
17:00-19:00	Вилкове	Повернення, відпочинок	Вільний час, купівля місцевих сувенірів
19:00-20:30	Локальна садиба	Вечеря	Домашня кухня, обговорення результатів спостережень
20:30-21:30	Вилкове	Вечірня зустріч	Презентація екологічних ініціатив регіону, інтерактивна дискусія

Авторська пропозиція програми **третього дня** екологічного туру «Дунайський оселедець»

Години	Місце	Локація	Тип активності
3 день. Культура, історія та інтеграція			
07:30–08:30	Вилкове	Сніданок	Традиційні місцеві страви
08:30–10:30	Вилкове Ізмаїл	Трансфер та теплоходна прогулянка	Ознайомлення з річкою Дунай, ландшафтними особливостями дельти
10:30–13:00	м. Ізмаїл	Культурно-пізнавальна екскурсія	Відеівдання Ізмаїльської фортеці, музеїв, історичних пам'яток
13:00–14:00	Ресторан Ізмаїла	Обід	Гастрономічна дегустація бессарабської кухні
14:00–16:00	Ізмаїл	Етнографічний блок	Відеівдання майстерень народних ремесел, участь у гончарному чи лозоплетінні
16:00–18:00	Ізмаїл та повернення до Вилкового	Вільний час та переїзд	Відпочинок, закупівля локальних продуктів
18:00–20:00	Вилкове	Інтеграційна програма	Обмін враженнями, лекція про історію дельти Дунаю, створення колективної еко-мапи
20:00–21:30	Вилкове	Вечеря	Святкова вечеря з музичним супроводом місцевого фольклорного гурту

Авторська пропозиція програми **четвертого дня** екологічного туру «Дунайський оселедець»

Години	Місце	Локація	Тип активності
4 день. Активний еко-релакс і підсумки туру			
07:30–08:30	Вилкове	Сніданок	Підготовка до активного дня
08:30–11:00	Дельта Дунаю	Пригодницький блок	Веслування на байдарках, спостереження за природними ландшафтами
11:00–13:00	Природні майданчик	Екопікнік	Відпочинок на природі, дегустація локальних сирів, меду, риби
13:00–15:00	Біосферний заповідник	Екологічна сесія	Обговорення результатів туру, підготовка рекомендацій для екоосвідомленої поведінки
15:00–16:00	Вилкове	Підведення підсумків	Рефлексія, вручення сертифікатів учасникам
16:00–20:00	Вилкове	Виїзд та завершення туру	Трансфер до м. Одеси

Проектна калькуляція витрат на 1 особу екологічного туру «Дунайський оселедець»

Стаття витрат	Характеристика	Вартість, грн
Транспорт	Оренда автобуса Одеса - Вилкове - Ізмаїл - Одеса (пальне, водій, парковки)	1 200
Проживання (3 ночі)	Еко-готель у Вилковому, 2-місні номери, еко-зручності	2 100 (700 × 3)
Харчування (3-разове)	Сніданок, обід, вечеря, локальні продукти, дегустаційні страви	1 200 (400 × 3)
Екскурсійне обслуговування	Місцеві гіді, екологічні та культурні екскурсії (Вилкове, Ізмаїл, заповідник)	800
Човнова експедиція по дельті	Оренда човнів, пальне, гід-еколог	600
Вхідні квитки, музеї, майстер-класи	Музей «Будинок рибака», ремісничі заняття, заповідник	300
Еко-матеріали та майстер-клас	Матеріали для екоакції, інформаційні буклети	150
Страховання туристів	Медичне + від нещасного випадку	100
Резервний фонд (5%)	Непередбачувані витрати, логістика	250
Разом на 1 особу		6 700 грн

У результаті дослідження:

- обґрунтовано необхідність стратегічного планування відновлення туризму на засадах сталого розвитку;
- визначено пріоритетні напрями – **екотуризм, гастрономічний туризм та внутрішній туризм**;
- розроблено практичну модель екотуру як приклад інтеграції локальної ідентичності з сучасними туристичними трендами;
- доведено, що реалізація таких проєктів сприятиме соціально-економічному відродженню Південного регіону, залученню інвестицій і створенню нових робочих місць.

Підсумовуючи, зазначу, що **туризм може стати одним із драйверів післявоєнного відновлення України**, а впровадження подібних екоорієнтованих ініціатив, як екотур «Дунайський оселедець», формує позитивний імідж держави на міжнародному туристичному ринку.

Дякую за увагу!

Перевірка тексту на плагіат

Кваліфікаційна робота магістра.

Тема: «Сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Південному регіоні України в повоєнний час»

Засіб перевірки <https://www.turnitin.com/>

Унікальність по фразам >50 %

Унікальність по словам >50 %

ONTU_QWM_242_2025_Malakchi_I_I_TP.docx

 Odesa National University of Technology

Document Details

Submission ID
trnoid::2945:331437443

Submission Date
Nov 28, 2025, 10:57 PM GMT+2

Download Date
Nov 28, 2025, 11:59 PM GMT+2

File Name
ONTU_QWM_242_2025_Malakchi_I_I_TP.docx

File Size
27.5 MB

107 Pages
18,194 Words
137,742 Characters

Page 1 of 117 - Cover Page

Submission ID trnoid::2945:331437443

Page 2 of 117 - Integrity Overview

Submission ID trnoid::2945:331437443

15% Overall Similarity

The combined total of all matches, including overlapping sources, for each database.

Top Sources

15% Internet sources
2% Publications
7% Submitted works (Student Papers)

Integrity Flags

0 Integrity Flags for Review

No suspicious text manipulations found.

Our system's algorithms look deeply at a document for any inconsistencies that would set it apart from a normal submission. If we notice something strange, we flag it for you to review.

A Flag is not necessarily an indicator of a problem. However, we'd recommend you focus your attention there for further review.

Здобувач

Ілля МАЛАКЧІ

Керівник роботи

Наталя ДОБРЯНСЬКА